

MESIA S-A NĂSCUT LA 9 AV de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Mesia s-a născut pe cînd templul ardea. Cerul Ierusalimului se înroșise de flăcări. În zadar mai curgea șiroaie singele preoților. El nu mai izbutea să stingă un foc ce voia să nimicească o credință.

Mesia s-a născut tocmai în ziua mariei catastrofe și astfel pe ruinele

ירושלים של מטה
„Ierusalimului pămîntean” s-a înălțat „Ierusalimul ceresc”. Se prăbușeau ziduri din piatră și se durau alte, din spirit. Lîmbile de foc mistuiau altare, însă în același timp se plămădea un alt lăcaș sfînt. Fiecare supraviețuitor al măcelului devenise un „Mare Preot și sufletul fiecărui martor al arderii templului devenea o „sfîntă a sfîntelor” קדשי קדשים

Mesia s-a născut în clipa cînd se prăbușea templul ce-și avea locul său în spațiu și cînd se ridica templul care avea să se situeze în timp.

Intr-adevăr, puternicele legiuni ale cezarului cuceriseră pînă atunci țară după țară, popor după popor, o întreagă lume. Nimeni nu putea rezista acestor legiuni înarmate, pînă în dinți. Numai aici, pe meleagurile Iudeei se împotmolise carul de război al imperiului. Numai acolo pe virful unei coline, căreia cu un tîlc deosebit i se zicea „Colina casei” se afla acea clădire albă maiestuoasă, strălucitoare precum soarele, care devenise un simbol al sfîdării aruncate acestei colosale forțe. Sălășluia acolo un Dumnezeu nevăzut și porunca de acolo, de pe piscurile lui הר הברית „Colinei învîțăturii” o etică superioară.

Era într-o nouă zi a lunii Av. Puterile apărătorilor templului ajunseră la capăt. Sosise ziua marii răfuielei. Legionarii zvirleau torță după torță în reședința aceea enigmatică a unui Dumnezeu pe care nu-l puteai duce în captivitate. Ei dănuiau veseli în jurul uriașului rug, menit să vestească omenirii întregi că, odată mai mult forța a învins. Slavii vor rămîne mai departe slavi și nici o învîțătură nu va putea să le sfărîme lanțurile; împăratul va stăpîni lumea și de acum înainte nici un Dumnezeu nu va reuși să-i tulbure atotputernicia. Lancea e totuși mai tare decît cuvîntul.

Intr-o nouă zi a lunii Av, Titus pași, deci, triumfător în „Sfînta Sfîntelor”, în încăperea aceea plină de taine, unde se zicea că se află acel Dumnezeu, care a îndrăznit să-l înfrunte. În locul unui Dumnezeu cu chip, împăratul a găsit însă un sul, pe care se aflau înșirate

semne misterioase. Ele se înlînțuiau șirag după șirag, coloană după coloană, carte după carte, ca o nesfîrșită cohortă care stătea semeață și neînfricată și avea privirile ațintite deasupra mării de flăcări, peste laurii de pe creștetul lui Titus, dincolo de colinele orașului sfînt, spre viitor. Ele sfidau pe imperator și îi dădura deodată conștiința că nu și-a cunoscut adversarul. Măruntel semne parcă hohoteau batjocoritor și-i vesteau lui Titus, tocmai acum, eternitatea învîțăturii ce o înfățișau. Cu sete Titus infipse atunci sabia-i ascuțită în pergamentul cel cutezător (Talmud Bavli, Gitin 56). Picături de singe începură să se prelingă din cartea sfîșiată și un ris răzbuător izbucni din pieptul tiranului. Dumnezeu era învins, reședința Lui era un morman de ruine, învîțătura Sa era batjocorită. El însuși era ucis.

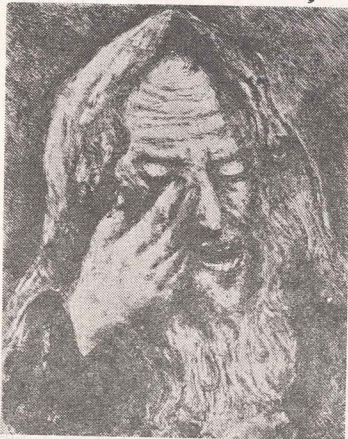
Arul de triumf pe care Titus l-a înălțat apoi la Roma, după întoarcerea sa din „războiul Iudeei” și care a supraviețuit, vestește deci că „Iudeea a fost învinsă”. Chipurile împietrite de durere ale luptătorilor evrei înlînțuții la carul triumfal împărătesc, care se disting pe coloanele acestui monument, trebuiau să proclame supunerea spiritului înaintea forței, a cărții înaintea sabiei.

Titus nu știa însă că Dumnezeu nu poate fi ucis, că spiritul nu poate fi înăbușit. El nu aflase că în nouă Av s-a născut Mesia. Mesia însemnă în limba profeților noștri dorul de libertate și dreptate, pe care nici o sabie nu e afit de ascuțită ca să-l poată străpunge. Mesia este în concepția iudaică simbolul acelor vremuri spre care finjese de mii de ani toți cei umiliți și obidiți, vremurile ce vor picura balsam pe rănile martirilor, ce vor alina suferințele prizonierilor, ce vor înalța săracilor bunurile de care au fost fejuți. Între schilozii și cerșetorii de la porțile „cetății eterne”, ocolo se va afla Mesia și va chema pe toți cei flămânzi și goi la luptă pentru o nouă lume.

Splendoarea anticei luche imperiale a apus de mult. Iz de mucagai se ridică printre singuraticile ziduri care ne amintesc de orgia de altă dată a fiarelor ce sfîșiau slavii. Urmele legunilor te duc prin catacombe și dărîmături. Vestigiile lor se află prin muzee.

Tocmai într-o nouă zi a lunii Av, tocmai atunci cînd Titus credea că, în cele din urmă a învins credința iudaică, tocmai atunci s-a născut Mesia. Printre ruinele fumegînde s-a născut o nouă viață.

Suferință și speranță

Profetul Iermiahu
pictură de MARC CHAGALL

Viața lui Iermiahu a fost o mare durere. El era blind și bun, dar a trebuit să vestească cele mai mari nenorociri cu putință: minia divină trezită de fărâdelegile oamenilor, înfrîngerea și umilirea poporului său, dărîmarea templului, pustiirea orașului, exilul. Zilele lui Iermiahu, anii cei lungi și grei în care a văzut cum se îmulțesc și se măresc păcatele, cum crește neascultarea față de poruncile divine, cum sint răstălmăcite vorbele lui și luate în deridere profețiile sale, cum este amenințată chiar viața sa, cum se prăbușește și se sfărîmă ceea ce iubea mai mult, uneori pînă și speranța — zilele acestea alcătuiesc o viață exemplară. Dar profetul și-a acceptat din prima clipă misiunea de rob al cuvîntului Domnului și a rostit adevărul pînă la capăt, în orice împrejurare, deși soarta lui a fost să vorbească mai ales despre durere și disperare. El și-a înțeles menirea de a tulbura și trezi conștiințele prea liniștite, de a le readuce la adevăr, de a le îndrepta. Prin aceasta, soarta lui este de două ori tragică pentru că nu voia să prezică răul, ci binele și pentru că nu a reușit să-și convingă oamenii. A vorbit într-o adevăr în timpuri care nu erau pregătite să asculte adevărul. Ființa profetului a fost mereu sfîșiată între datorită sa de vestitor al pedepsei divine și iubirea pentru poporul său și pentru orașul sfînt. Tragică este și soarta lui de om, căci el, cel nevinovat, cel ce s-a străduit să prevină nenorocirea tuturor a trebuit să

îndure dezastrul destinat celor nelegiuiți. Iermiahu este profetul adevărului. Mila pentru semenii săi nu-l poate opri să rostească adevărul, căci acesta îl arde ca un foc lăuntric. Spunînd adevărul, încearcă pînă în ultima clipă să-și salveze poporul, deși acesta e răuvoitor și îl dușmănește astfel că adesea profetul a fost nevoit să apere nu numai adevărul, ci și propria sa viață de prigonirile celor pe care voia să-i salveze.

Dar nimic nu a ajutat: nici răbdarea divină, nici repetatele îndemnuri spre îndreptare ale profetului, nici ruga, nici amînîntarea. Irreparabilul s-a produs. Și în fața Ierusalimului distrus și infometat, înaintea templului dărîmat, văzînd umilirea cumplită a poporului său, același profet care aruncase flăcările adevărului, a stat și a plîns. Nenorocirea fizică, decăderea spirituală, umilirea sufletească — toate loviturile primite de ai săi ca pe-deapsă pentru nelegiurile înfăptuite, le trăiește și le deplînge acum profetul.

Plînsul lui este deznădăjduit. Dar, și aceasta este trăsătura definitorie a scrierilor profetilor, disperarea nu ajunge niciodată să fie totală, să nege orice sens al existenței. Dimpotrivă, disperarea este împletită cu speranța. Întreaga gândire iudaică este admirabil caracterizată prin afirmația că Mesia s-a născut la 9 Av: speranța cea mai mare apare atunci cînd deznădejdea este mai cumplită. Iermiahu a trăit primul 9 Av din istoria noastră — și l-a trăit cu toată ființa sa. Dar în scrierea lui există o permanentă întreprindere între accentele de sfîșietoare durere și fiorul, niciodată stins, al speranței lucide. Profetul care a trebuit, mai mult decît oricare altul, să anunțe și să trăiască nenorocirea și durerea a arătat că speranța este întemeiată pentru cel care „atinge pulbera cu buzele lui; poate mai este nădejde” (III, 21) căci există o ieșire dacă „cercăm căile noastre, căutăm și revenim la Domnul”. (III, 40).

Profetismul este o caracteristică fundamentală a iudaismului. Profetul reprezintă conștiința lucidă și nemetamorfozată a vremii sale, el este o minte limpede care descoperă cauza răului și o gură curajoasă care indică drumul cel drept. Rolul jucat de profeti a fost deosebit de mare în vremuri de cumpănă cînd societatea și credința sint amenințate din cauza nepăsării, comodității, nerăbdării, vicilor oamenilor care alunecă pe calea lipsei de responsabilitate, a negării datorilor lor esențiale, uitînd că singura sursă de ferici-

KETER RINA

(Continuare în pag. V-a)

DICTIONAR EBRAIC — JAPONEZ

Recent a apărut la Ierusalim primul dicționar ebraico-japonez. Lucrarea a fost redactată de patru studenți japonezi, sub egida societății Makuya. Dicționarul cuprinde 7403 noțiuni, cuvintele ebraice sint tipărite cu punctele-vocale (necudot) iar cele japoneze cu scrisul de mină. Aceasta pentru că ar fi fost complicat să se aducă litere din Japonia, alfabetul japonez cuprinzînd foarte multe caractere. Redactarea volumului a durat un an. Dicționarul este dedicat memoriei profesorului Abraham Teshirna, fondatorului societății Makuya, o organizație de prieteni ai Bibliei. În prezent, aceeași echipă pregătește un dicționar japonez-ebraic care, de astă dată, se va tipări cu litere latine.

Cînd justiția dormitează...

Boxa acuzațiilor pare loja unei săli de spectacole: 14 persoane — opt bărbați și șase femei — se instalează acolo în orele de seșine, fără vreo pază la spate și fără a se teme că, după întreprinderea dezbaterilor, vor fi împiedecate să se întoarcă în confortabilele lor domiciliu. La inaugurarea procesului — spre sfîrșitul anului 1975 — acuzații erau destul de sperțați. Ca foști membri ai corpului de comandă din lagărul de concentrare de la Maidanek, trebuiau să răspundă în fața instanței din Düsseldorf pentru participare la exterminarea a peste 200 000 de evrei. Dar, în numeroasele luni care s-au curs de atunci, s-au vindecat de spaimă. Sint acum — notează ziarul „Die Tat” — liniștiți și chiar veseli, ba, uneori dau semne de plictiseală; se întimplă chiar să și așpească, în vreme ce avocații lor — și sint vreo 30, de obicei tehenemeni — co-boară tonul pentru a nu-i tulbura...

Da, la curtea din Düsseldorf atmosfera pare să fie prielnică somnului. Și asta nu pentru că cei chemați să dea socoteală pentru rolul lor în giganticul masacru nazist se află în pragul bătrîneții și ar avea o rezistență fizică diminuată, ci pentru că procesul însuși înaintează în ritm de melc. Ai spune că ceea ce se urmărește este ca cei din

boxă să devină cu adevărat vîrstnici, pentru ca, pînă la urmă, apărătorii să-și poată bizui pledoariile mai ales pe decrepitudinea lor: „Ce aveți cu aceste biete epave, domnilor?”... Este transparentă tendința unei devieri de sensuri și principii, recurgerea la un sofism menit să altereze înalta misiune a justiției: care nu constă în aplicarea simplită a unor pedepse răzbuătoare, limitate strict la un individ sau altul, ci în dezvăluirea adevărului, fie el oricît de dureros, în denun-

țarea fărâdelegilor și crearea de obstacole cît mai solide pentru a face cu neputință repetarea lor.

În cazul de față, ca în toate procesele pentru crime de război și crime împotriva umanității, rostul prin excelență al justiției se impune mai mult ca oricînd, deoarece victimele, devenite umbre, au o prezență doar simbolică în sala de judecată, iar suferințele lor nu ma pot fi recompensate ori alinate de vreo decizie reparatoare. Numărul celor care mai pot depune mărturie despre martirajul definiților de la Maidanek este înfîm, dar, în

IOSIF MIRCHIN

(Continuare în pag. VI-a)

Apare Un îndrumar al vieții religioase de fiecare zi.

LUAH Din sumar :

Calendarul Datini și obiceiuri în anul 5738.

mozaic Glosar iudaic. — Cele 13 principii ale credinței noastre. — Din comora talmudului. — Sinagogi și temple ale obștei evreiești din România. — Folclor hasidic. Etc.

pe anul 5738

Prețul unui exemplar : 3 lei.

(1977—1978)

Comunitățile sint rugate a comanda din vreme numărul de exemplare necesar.

Arborele identității

Apariția recentă la Paris a unui volum de poezii aduce în prim-planul vieții literare numele unui cunoscut publicist: Charles Dobzynski. Indrăgostit de poezie, de cuvintele frumoase și de adevărurile grave pe care le caută și le descoperă în procesul creației, Dobzynski — descoperit și încurajat ca poet de Paul Eluard, s-a remarcat mai ales ca traducător. A dat versiuni franceze excelente din Mickiewicz, Iannis Ritsos, Nazim Hikmet, iar în 1971 a publicat antologia de poezie idiș, tradusă în limba franceză, sub titlul sugestiv „Oglinda unui popor” („Miroir d'un peuple” — la editura Gallimard).

În „oglină” poeziei idiș, poezia poporului său, Dobzynski își caută propria figură, reflectarea identității sale poetice personale. Pentru a-și defini personalitatea artistică poetul modern se apleacă asupra tradiției literare, căutând în sonoritățile poeziei idiș sunetul propriei sale voci. De aceea cazul poetului și al traducătorului Dobzynski este în foarte multe privințe exemplar pentru condiția creatorului modern, aflat la confluența a două sfere culturale.

Pentru Charles Dobzynski unitatea dintre traducător și creator are un sens dublu, o semnificație complexă: traducerea este creatoare fiind în același timp și sursă de inspirație, modalitate de aprofundare. Prin transpunerea în altă limbă, poetul își însușește modul specific de concepere și expresie al unor personalități distincte. Această continuă căutare a propriei identități, a definirii locului său în lume este tema centrală a preocupărilor lui Dobzynski. În introducerea la antologia idș scria: „Vin dintr-un ocean care nu are limite, care și-a căpătat profunzimea din izvorul secolilor, din memoria, reincepând la infinit a încercărilor și speranțelor. Un ocean a cărui sare este însuși timpul, prin care se formează identitatea unui popor, prin limbajul său, prin îndelungata experiență de a trăi și a muri cu cuvintele care-ți sînt mamă și piine, îți sînt adăpost și salvare, sînt urma pe care o lași în desert, o urmă pe care nici un vînt nu o poate șterge”. Cu o sensibilitate lingvistică deosebită și o minunată măiestrie artistică, antologia lui Dobzynski dă imaginea complexă și variată a evoluției poeziei moderne în limba idiș, de la Iľhak Leibuş Peret, Haim Nachman Bialik și Katznelson, pînă la foarte modernii Manger sau Nadir. Imbrățișînd perioada fertilă, de înflorire a poeziei idiș, culegerea cuprinde peste 80 de poezii. Căutînd să realizeze echivalențe cît mai spe-

cifice francezei, Dobzynski „îmbracă” deci, pentru a reuși, peste 80 de modalități de expresie diferite. O dificultate dar și o școală, din care poetul va ieși întărit. Căci prin această operă de traducere creatoare poetul reflectează asupra unei poezii profund angajată în contingent, în viața de toate zilele, cu evenimentele ei mărețe, dar și cu banalitățile care devin artă datorită privirii poetului. „Turnul de fildeș este necunoscut celor asediați continuu de istorie” — afirmă Dobzynski, pentru a explica strînsa legătură dintre artă și viața caracteristică literaturii idiș, definind temele ei fecunde: fraternitatea umană, solidaritatea în suferință, idealul de dreptate și încrederea în destinul omului.

Cu antologia sa Dobzynski a făcut un salutar gest de apropiere, făcînd cunoscută poezia idiș unui cerc larg de cititori. Așa cum s-a scris în presa literară franceză, această culegere „a deschis drumul spre o literatură care prin specificul său ajunge la universal”. În același timp, poetul Dobzynski, obsedat de autodefinire, a găsit în „Oglinda unui popor”, a poporului său, forțe și imagini proaspete pentru poezia sa. Volumul de poezii proprii, „Arbore de identitate”, apărut de curînd — este dominat de tema căutării de sine, a dezvăluirii, prin creație, a personalității.

Insistînd asupra acestei teme, poetul o conține dinamic, în continuu proces de formare, de delimitare și comunicare cu lumea inconjurătoare. Identitatea poetului absoarbe trecutul și prezentul, fiind mai ales o expresie a memoriei colective a poporului său, o conștiință lucidă a istoriei: „Am purtat steaua galbenă / înfiptă pînă-n prăsele” scrie Charles Dobzynski, vrînd să exprime prin aceasta deplina sa identificare cu suferințele poporului. Poezia sa este directă și simbolurile sînt clare, impunînd poeziei franceze actuale un limbaj al tragismului istoric: galbenul este culoarea memoriei, ce înlocuiește albastrul pur al copilăriei. Simbol al vieții și al morții, „arborele identității” reprezintă un popor ale cărui rădăcini și ramuri se întind departe atît în spațiu cît și în timp. Integrînd poeziei sale elemente de istorie și tradiție, Dobzynski scrie totuși o poezie modernă. Ea are ritmul vieții contemporane, precipitat și exploziv. Identitatea poetică pe care o definește această creație este una colectivă — volumul fiind un lung discurs poetic despre viață și moarte.

MIRELA ȘAIM

CONCURS BIBLIC

Finala celui de al 14-lea concurs mondial biblic pentru tineret a fost cîștigată de Hiskiahu Habra, în vîrstă de 17 ani, fiu al unei familii originare din Yemen, student al Ieșivei Hadarom din Rehovot. Concursul este organizat de Societatea biblică mondială în colaborare cu ministerul israelian al educației și cu alte instituții culturale.

Ediția de anul acesta a concursului a fost foarte disputată. La competiția finală au participat 27 de concurenți din 14 țări, selecționați în etape anterioare la care participarea a fost numeroasă. La mică diferență de puncte de laureat s-a situat un tînar de 15 ani de la ieșiva din Manhattan și altul din Belgia, în vîrstă de 16 ani.

DEMOGRAFIA ROMÂNIEI

Presa a publicat rezultatele preliminare ale recensămîntului populației și al locuințelor din ianuarie 1977. Ele oferă o imagine exactă a progreselor înregistrate în ultimul deceniu, cel mai fecund și mai bogat în realizări din toată istoria României.

Succesele remarcabile obținute în dezvoltarea economiei, îmbunătățirea substanțială a condițiilor de locuit, progresele esențiale înregistrate în domeniul construcțiilor social-culturale, politica rațională sanitară, întregul complex de măsuri în vederea ridicării nivelului de trai al poporului au asigurat înfăptuirea politicii demografice a conducerii de Stat, reflectată în creșterea cu aproape 2,5 milioane locuitori a populației față de 1966 și evoluția acesteia în ritmurile necesare dinamismului economic și social al țării. La 5 ianuarie 1977 populația României a ajuns la 21 559 416 locuitori. Ritmul mediu anual de creștere a fost de 1,1 la sută, ca urmare a sporului natural determinat de o natalitate medie de 20,8 nașcuți-vii la mia de locuitori și de scăderea mortalității generale. Durata medie a vieții a ajuns la aproape 70 de ani.

FESTIVALUL EUROPEAN AL PRIETENIEI

La București s-a desfășurat Festivalul european al prieteniei, la care au luat parte artiști și ansambluri din numeroase țări. Această prestigioasă manifestare a intruchipat în mod fericit dorința de a da expresie, prin intermediul artelor, colaborării și înțelegerii între popoare, prețurii reciproce bazate pe cunoașterea valorilor ce încorporează puterea de creație specifică a fiecărui popor, aportul fiecărei națiuni, mari sau mici, la tezaurul civilizației universale.

CONSTRUCTORII DE LOCUINȚE

Sezonul construcțiilor este în plină desfășurare, cu rezultate dintre cel mai îmbucurătoare. Astfel, la Cluj-Napoca, în cel mai mare cartier al orașului, Mănăștur, au fost preluate în acest an locatarilor 1 354 apartamente. În altă parte a țării, la Suceava, numai în primele 5 luni ale anului, 780 de familii s-au mutat în locuințe noi. Cel mai mare volum de construcții de locuințe se execută în capitală.

UTILIZAREA CĂLDURII SOLARE

Instalație pentru utilizarea complexă a căldurii solare — așa se numește o recentă realizare a oamenilor de știință români. Ea folosește efectul de seră combinat cu capacitatea corpurilor de a capta radiația luminoasă a soarelui și a o converti în energie termică. În acest fel se asigură performanța de a produce în medie 40 litri apă caldă, la 40 grade Celsius, în fiecare zi și pentru fiecare metru pătrat de suprafață captatoare.

Varia-Varia

AGNON SUPRAREALIST ?

S. I. Agnon, laureatul premiului Nobel pentru literatură (1966) nu este un nume nou pentru cititorul francez. Două romane și o culegere de povestiri au precedat cele „21 de nuvele” traduse din ebraică, volum cărui ziarul Le Monde i-a consacrat o amplă recenzie.

Ca la mai toți scriitorii proveniți din vechiul țirgușor evreiesc din țările Europei răsăritene, și în creația lui S. I. Agnon viața acestei lumi, visurile ei, presentimentul unui cataclism se fac puternic simțite. Și el a început prin a scrie în limba idiș. Urmărit de nostalgia Țării Sfinte a luat hotărîrea de a se stabili la Ierusalim. Departe de zăpezile țirgurilor natale și de fantezmele care-i tulburau acolo imaginația, scriitorul — a cărui memorie rămîne totuși fidelă amintirilor — abandonează idișul și trece la ebraică, limba sacră, milenară, redevinută contemporană — notează recenzentul. Opera lui Agnon va fi de aici înainte marcată de aceste două aspecte: tradiția cărăia i-a rămas fidelă memoria și modernismul pe care limba veche-nouă îl însușea.

Agnon este înainte de toate un strălucit povestitor — remarca Le Monde. Incomparabilele sale povestiri despre Ierusalim l-au făcut cunoscut în Franța, și nu numai acolo, cu mult înainte ca întreaga sa operă literară să fie încununată cu Premiul Nobel. Nuvelele care formează obiectul ultimului volum tradus în limba franceză sînt o ilustrare grăitoare a acestei calități de povestitor. Amintiri din copilărie,

legende hasidice, povestiri stranii în care temele biblice se îmbină cu folclorul romantic sau în care timpul dispăre prin insolita intruziune a elementelor sacre în contemporaneitate — toate acestea se împletesc în cele 21 de nuvele. Cu toată varietatea lor se desprinde însă un filon comun: aceeași amintire a vechiului țirgușor rămasă adînc întipărită în memoria scriitorului.

În același timp în multe din nuvelele lui S. I. Agnon apare evidentă atracția spre tendințele literare moderne, mai ales spre suprarealism. Neliniștitoarea descriere a universului oniric în care se întîlnesc morții cu viii, sau modul de satirizare a inegalității sociale a societății în care trăiește vădese limpede această atracție. Dar tradiția și prescripțiile sacre sînt întotdeauna prezente spre a corecta ceea ce ar putea părea o alunecare spre absurd, spre a reda coerență și rigoare vechilor legende hasidice, chiar dacă ele par, uneori, a îmbrăca haina suprarealismului.

PROFIL MANGER

O plachetă apărută în Israel cuprinde referatul criticului literar Leizer Podratcic despre Iľic Manger. Este primul număr al unei colecții care își propune să pună la dispoziția cititorilor interesați de istoriografie literară material documentar privind creația celor mai reprezentativi scriitori de limbă idiș.

Iľic Manger — subliniază criticul n-a fost un scriitor popular în obișnuita accepțiune a noțiunii. S-ar

cuvîni să se spună mai curînd că a fost un scriitor al poporului. Căci el simțea, înțelegea și exprima în zărnii elevați starea sufletească și spirituală a poporului, „zbuciumul său între necazuri și pericole” — cum se exprima scriitorul însuși într-unul din poemele sale. De la „Stele pe acoperiș”, apărută în 1929, pînă la „Stele în pulbere”, editată în 1967, Manger a parcurs un drum încununat de roade, dar și împărțîndu-se din plin din suferințele poporului.

Faptul că la 10 ani de la apariția ultimului său volum, Comitetul pentru cultură idiș a consacrat numărul inaugural al colecției de monografii literare pe care a inițiat-o lui Iľic Manger, este o dovadă în plus a prezenței mereu vii a operei sale, a popularității de care aceasta se bucură în rîndurile cititorilor. Și nu numai a acelor de limbă idiș, deoarece Manger este mereu tradus în alte limbi.

Merită menționată finuta grafică îngrijită a plachetei și eleganța vignetelor care împodobesc textul.

FILM

Cineastul canadian Harry Rasky a prezentat recent filmul său consacrat vieții și creației lui Marc Chagall. Intitulat „Marc Chagall, culorile dragostei”, filmul a fost prezentat oficial de Canada la Festivalul internațional al filmului de la Cannes. Scenariul și regia aparțin producătorului — Rasky.

Cîntecul de la Breendonck

Între filele voluminosului dosar al procesului de la Nürnberg se află și un raport al guvernului belgian privind tragica situație a evreilor din Belgia în perioada ocupației naziste. Cîteva extrase din acest raport au fost publicate de Centrul de documentare evreiesc de la Paris. Fapte, în general, mai puțin cunoscute. Iată, de exemplu, condițiile de viață din lagărul de la Breendonck.

„Trebuie subliniat, menționează raportul, că atunci cînd unui evreu urma să se aplice prevederile unei legi sau unei măsuri generale, el constituia obiectul unui tratament special, ca urmare a originii sale. Astfel, la Breendonck, unde erau internate persoanele vinovate de activitate împotriva ocupantului, evreii erau despărțiți de concetățenii lor neevrei; condițiile evreilor erau înfinit mai drastice. Breendonck nu era lagăr instituit special pentru evrei. Era un centru represiv în care nașiții urmăreau să-i adune pe cei care, într-un fel sau altul, erau socotiți periculoși noii ordini. Deținuții considerați mai recalcitranți erau închiși în celele săptămîni și luni de zile. Nu erau scoși de acolo decît pentru interogatoriile care se desfășurau în condiții atroce. Ceilalți erau obligați să desfășoare un fel de muncă, ceea ce constituia sumpunerea lor la un regim continuu de persecuție și epuizare. Distrugerea fizică și morală era principalul scop al detențiunii. Și evreii figurau totdeauna printre cei considerați periculoși. Din 3 000 de deținuți care au trecut prin acest lagăr, mai mult de 700 au murit ca urmare a tratamentului inuman sau a execuțiilor. Internarea de la Breendonck n-a fost niciodată judecată. Erău deținuți în baza puterilor discreționare ale Gestapo-ului, iar detenția era calificată „protecție“.

„În 1942 cînd s-a înființat lagărul pentru evrei de la Malines la Breendonck se mai găseau puțini evrei. Supuși unui tratament mai mult decît neomenos ei n-au putut supraviețui. Printre altele altele, semnalăm cazul unui tînăr sosit în lagăr, pe care un SS-ist a început să-l bată iar cînd acesta, nemaiputînd suporta loviturile, a rugat să înceteze tortura SS-istul a scos pistolul și l-a doborât cu sînge rece. Alți deținuți au fost îngropați pînă la gît; după ce au fost ținuți astfel mai multă vreme, toți au fost lichidați cu lo-

vituri de cizmă. Execuțiile erau frecvente. În mod oficial figurează în scrierile lagărului 500 de execuții prin împușcare, 12 prin spînzurare. 250 au murit ca urmare a torturilor. Culmea sadismului: cînd unul din coreligionarii lor era omorît, evreii erau obligați să defileze și să întoneze „cîntecul de la Breendonck“, ale cărui versuri cuprindeau refrenul: „Nu vom uita niciodată Breendonck, paradisul evreilor!“

Desigur că Breendonck — deși n-a fost decît începutul martiriului evreilor din Belgia ci doar o picătură în „oceanul tragediilor holocaustului — nu va fi uitat. Dar să spicuiem mai departe din raportul amintit.

„Luna iulie 1942 a fost începutul seriei tragice a razilor masive și sistematice, prima etapă pe drumul spre lagărele de exterminare. În miez de noapte cartiere întregi erau invadate de cohorte de SS-iști. Începea vinătoarea împotriva evreilor. Se intra din casă în casă, se verificau acte, se azeau comenzi, strigăte, vaiete, plîns. Emoția și turburarea erau generale. Bărbați și femei, bătrîni și copii erau smulși cu brutalitate din patul lor și înghesuți în camioane.

Aceste razii, înfăptuite cu brutalitate extremă, fără pic de milă, au reprezentat fiecare o dramă; procedeu a umplut de oroare și de dezgust conștiința opiniei publice. Anumite localități, în care numărul evreilor era restrîns, operația de „curățire“ se termina într-o singură etapă. În marile orașe însă, operațiile s-au făcut în mod repetat așa că un oarecare număr de evrei s-au putut salva prin fugă; unii au găsit refugiu la vecini înlegători... Dar marea majoritate n-a scăpat anchetelor metodice și sistematice ale Gestapo-ului.

„Raziilor, care s-au efectuat cu o sălbătăcie și brutalitate extremă, le-au urmat convoaiele morții. Iată cum s-au desfășurat acestea la Anvers și la ce grad de cruzime au ajuns călăii de la Gestapo în executarea misiunii lor. În seara de 3 decembrie 1943, 145 de persoane ridicate în cursul razilor, au fost înghesuite într-un camion cu capota metalică închisă ermetic. Drumul spre Malines se putea efectua în cel mult 30 de minute. Din sadism, călăii au purtat camionul timp de trei ore pe drumuri. La sosirea la Malines, cei prezenți au avut în fața lor un spectacol apocaliptic. Iată cum descrie scena un martor ocular: „Cînd s-au deschis portile camionului tragic, a răzbit mai întîi un fel de ceață densă, însoțită de o duhoare de nesuportat; ca un banc de pești dintr-o ambarcațiune careia i s-a ridicat o latură a căzută pe caldarîm un conglomerat de corpuri omeneste umflate, contorsionate, învinețite, cu ochii ieșiți din orbite, cu îmbrăcămintea sîroind de sudoare și de dejecțiuni. Totul în numai trei ore. Nouă corpuri neînsuflețite au rămas în camion. 80 de persoane erau în stare gravă.“

„Lagărul de la Malines instalat în cazarma Dossin nu era propriu-zis un lagăr de represiune ca cel de la Breendonck sau de exterminare, ca cel de la Auschwitz. Era un așa zis lagăr de triere. După formalitățile de identificare se efectua percheziția. Aceasta însemna jefuirea celor sosiți de ultimele obiecte pe care le-au putut aduce cu ei. Cînd au fost ridicați de Gestapo li s-a atras atenția să ia cu ei ceea ce au mai de valoare. Acum jefuirea era însoțită de brutalități și umilințe... Odată cele două operații terminate (de triere și jefuire n.n.) internarea era înghesușă, claie peste grămadă, în săli care alături fuseseră dormitoare pentru soldați. Domnea o înghesușă și o atmosferă greu de suportat. Oamenii, femei și bărbați, se ghemuiau pe o grămăjoară de paie murdare și pline de insecte; infecțiile se produceau frecvent; și servicii medical, insuficient și mediocr, nu acorda atenție acestor lucruri. Hrana infectă și umilinte completau atmosfera și prefugurau cele ce vor urma. Era o etapă spre Auschwitz...“

Raportul guvernului belgian cuprinde un capitol referitor la convoaiele care au plecat spre Auschwitz. În arhivele de la Malines, abandonate de nașiți, s-au găsit liste cuprinzînd 26 000 de nume ale evreilor expediți spre Auschwitz în cele 27 de convoaie eșalonate între 4 august 1942 și 31 iulie 1944. Condițiile neomenite în care se efectuau aceste transporturi formează și ele obiectul unei descrieri amănunțite: vagoane de vite suprîncărcate, brutalități, lipsa de hrană și de apă. Întreg cortegiul cunoscut.

De la Breendonck la Malines, și de la Malines la Auschwitz. Etape ale unui calvar cuprinse în cîteva file de dosar. Și dosarele de la Nürnberg cuprind 5 000 000 de file. Mai puțin de o filă pentru o victimă!

Destinul lui Iosif Hakohen

La biblioteca Institutului balcanic al Academiei bulgare de științe, se găsește o carte de dimensiuni mici, legată în piele, datînd din anul 1554. Este un exemplar rar al unei cronici a evenimentelor din Balcani. În ultimul număr al publicației *Annual* a Asociației evreilor din Bulgaria se dau amănunte despre această carte scrisă în limba ebraică, precum și despre autorul ei Iosef Hakohen bar Josua ben Meir.

Mai întîi despre carte. A fost tipărită în anul 1554, la Sabioneta, în Italia, sub îngrijirea autorului și a editurii lui Cornelius Adel Kind. Titlul ei este „*Diure Haiamim Lemalke Tsarjad Vemalke Bet Otoman Atogar*“ (Cronică despre regii francezi și regii otomani). Cronică se împarte în două părți; prima parte, care cuprinde referiri la perioade istorice, ar putea fi considerată ca o introducere la cea de a doua în care sînt relateate evenimente contemporane autorului. Descrierea începe de la prăbușirea imperiului roman, se ocupă de cruciada și implicațiile acestora, punîndu-le în directă legătură cu situația din țările balcanice. Sînt descrise bătăliile de la Nicopole și Varna, cucerirea Bulgariei, alte evenimente militare, acordîndu-se o atenție deosebită rezistenței popoarelor balcanice împotriva cuceritorilor. Un deosebit interes suscită relațiile privind situația economică din bazinul mediteranean și informațiile privind traficul comercial din această regiune.

Considerată ca o sursă prețioasă de informații, cronică lui Iosef Hakohen a fost redată și comentată în diferite epoci. Astfel, o ediție a acestei lucrări a fost publicată în 1733 la Amsterdam, alta în 1859 la Lvov, o traducere în limba engleză în 1836 la Londra. Cea mai recentă ediție o reprezintă cea tipărită în 1955 sub îngrijirea istoricului David Gross la Ierusalim, cea mai completă.

„Iar acum, citeva amănunte despre autor. Iosef Hakohen bar Josua ben Meir, de origine sefardă, s-a născut la 20 decembrie 1496 la Avignon, în Franța, fiu al unei familii originară din Spania. Pe la începutul secolului XVI, familia Hakohen s-a mutat în Italia. După ce a peregrinat prin mai multe localități s-a stabilit la Ge-

nova. Iosef Hakohen a fost nu numai un erudit istoric și filolog dar și un medic reputat. Se pare însă că pasiunea sa au reprezentat-o istoria și geografia. În afară de cartea amintită, este autor și traducător al mai multor lucrări în acest domeniu. Astfel, a tradus în limba ebraică (din versiunea latină) opera lui Boemus „*Omnium gentium mores leges e ritus*“ care este, în fapt, o geografie a Africei, Asiei și Europei. Sub titlurile „*Sefer Haindia*“ și „*Sefer Fernando Cortez*“ a publicat lucrările lui Francesco Lopez de Gomara, în care este descrisă situația Americii de Sud și a Mexicului în perioada cuceririi lor de către spanioli. Din lucrările originale, cea mai cunoscută este „*Emek Habaha*“ (Valea plîngerii) pe care autorul o numește „o istorie a suferințelor, persecuțiilor, expulzării, convertirilor forțate ce ne-au lovit din ziua exilului din Țara sfîntă“. Iosef Hakohen îmbină pasiunea pentru istorie cu atracția spre consemnarea evenimentelor contemporane, consacrînd un capitol special obștilor din Italia în perioada respectivă.

Medic, istoric, filolog, Iosef Hakohen a publicat tratate medicale, poeme, studii filologice. Cînd evreii au fost expulzați din Genova, locuitorii din Voltaggio l-au invitat să se stabilească acolo oferîndu-i funcția de medic al orașului. Cîrînd decretul a cuprins și această localitate dar primăria a cerut și obținut exceptarea medicului ei de la expulzare. Iosef Hakohen a refuzat însă să fie disociat de soarta restului comunității. S-a stîns din viață în 1578, lăsînd în urma sa nu numai lucrările care sînt și în prezent cercetate cu interes ei și amintirea unui om de mare cultură, apropiat de obștea de care aparținea.

S. GAL

Cînd în America erau 2500 de evrei

Menținerea spiritului tradițional în America perioadei coloniale reprezenta o problemă complicată. Pe la începutul secolului XVIII, din cite se știe, trăiau pe teritoriul actualului State Unite ale Americii doar 2500 de evrei, răspîndiți în mai multe centre, în special la New York, Rhode Island, Pennsylvania, Carolina de Sud și Georgia. În acest grup restrîns s-au găsit citeva personalități care și-au dedicat viața Torei, menținerii tradiției evreiești. Uneia din aceste personalități Gersom Mendes Seixas, i-a dedicat publicația *Jewish Observer* din New York o evocare emoționantă.

Familia Mendes Seixas era originară din Lisabona. Isaac, tatăl lui Gersom, a trăit ca maran în orașul de baștină, dar pe la 1740 a venit în Lumea Nouă, stabilîndu-se la New York. În ianuarie 1745 s-a născut Gersom. Pe acea vreme mica obște din New York avea o singură organizație comunitară, Shearit Israel care, ca și congregațiile similare din celelalte localități, resimțea lipsa de deserwenți de cult.

În America colonială nu existau rabini. Din cînd în cînd posesea ca oaspete cite un rabin din Europa. Stătea un timp, instruia pe cantorul local, sfătua pe enoriași și pleca înapoi la comunitatea sa. Sufletul vieții spirituale îl constituia decî cantorul, care îndeplinea și alte oficii de cult: predicator în zile de sîrbătoare, cititor al surturilor sfînte, profesor la Talmud Toră, hamam și circumcizator. În perioada la care ne referim, comunitatea Shearit Israel a avut norocul să aibă în această funcție pe Iosef Ieshurun Pinto, care a studiat la ieșiva sefaradă din Amsterdam. Pe lîngă funcțiile multiple pe care le îndeplinea, el a tipărit și primul calendar evreiesc apărut în America. Gersom Seixas a fost elevul lui Pinto. De la aceasta a învățat nu numai conținutul scrierilor sacre ci ceea ce înseamnă devotament pen-

tru îndeplinirea îndatoririlor tradiționale și slujirea obștii.

Cînd Pinto, rechemat de interese familiale, s-a înapoiat în Europa, Gersom Seixas — deși avea numai 21 de ani — a fost desemnat să ocupe funcția de cantor, cu celelalte îndatoriri pe care le implica. Era primul deservent de cult născut pe sol american. Cîrînd după aceea s-au produs evenimentele care au dus la independența Statelor Unite. Gersom Seixas s-a aflat în mijlocul enoriașilor săi; i-a încurajat, i-a ajutat să suporte greutățile, a organizat acțiuni de evacuare a obiectelor de cult și a bunurilor comunității. Cîțiva ani a servit în obștile din Connecticut și Philadelphia.

După terminarea războiului de independență, revenit la New York, a desfășurat o adevărată activitate de conducător de obște. În afara îndatoririlor ce-i reveneau prin funcția ce ocupa, a inițiat înființarea de comitete de asistență socială, de cursuri pentru copii și adulți, a fondat comisia care a amenajat primul cimitir evreiesc din New York Mai gîsea timp să se deplaseze în localități din S.U.A. și Canada care duceau lipsă de deserwenți de cult. Gersom Seixas a fost și cel care a pus bazele primului tribunal rabinic — Bet Din — din S.U.A. din care mai făceau parte alți doi învățați. Unul dintre aceștia, Isaac Pinto, a tradus prima carte de rugăciune evreiască în limba engleză ce a fost tipărită în Statele Unite. Despre autoritatea pe care Gersom Seixas a cîștigat-o în rîndurile membrilor obștii stau mărturie predicile sale, din care, o parte, s-au tipărit ca și colecția de response, ceea ce confirmă că îndeplinea și funcția de șef spiritual al comunității, deși — oficial — el se intitula, modest, doar hazan, cantor.

Reputația de care s-a bucurat în rîndurile concetățenilor neevrei este oglindită de faptul că la întemeierea universității Columbia a fost invitat să facă parte din conducerea instituției.

17000...

Revista olandeză *Accent* a publicat o serie de documente pînă acum secrete ale Departamentului central de investigații de pe lîngă poliția din Haga. Din aceste documente rezultă că poliția locală a colaborat cu nașiții la deportarea evreilor. Se precizează că 17000 de evrei din Haga au fost arestați de poliție și predați apoi Gestapoului. În unele cazuri, poliștii și-au însușit avutul celor deportați. Unul din articole arată că poliția din Haga a colaborat cu cea din Amsterdam la „operația de curățire“ a cartierului evreiesc. Nici unul din poliștii implicați în aceste acțiuni, în afară de cîțiva care au făcut oficial parte din partidul nazist olandez, n-a fost urmărit după război pentru faptele sale. Conform celor susținute de *Accent* aceasta s-ar datoră faptului că unii dintre cei vizați s-au infiltrat în conducerea serviciului de investigații și astfel au protejat pe foștii lor colaboratori. Revista anunță că va continua seria articolelor, ocupîndu-se de activitatea poliției în alte orașe în perioada nazismului.

VINERI SEARA

Greșesc acei ce cred că după vineri urmează sîmbăta, cum după luni e marți, de pildă. Cel puțin în viața țirgului era altfel. Intre vineri și sîmbăta e vineri seara, un răstimp anume, distinct, ce nu are egal cu nici una din clipele săptămîinii.

Vineri spre seară. Miros de piine de casă, de proaspăt și curat. Discul de aur incandescent al soarelui e pe punctul de a încheia arcul pe care atît de strălucit l-a desenat pe bolta albastră, fără nor. Ziua a fost toridă, gospodinele nu și-au văzut capul de treabă, dar acum, așezate pe prispa căsuței Rivei, își îngăduie un răgaz de tîhnită liniște. E aici și Hana, nevasta lui Leizer-birjar, măruntă, vioaie și iscusită cum nu e alta. Lîngă ea, Ruhla, cumnata ei, văduvă de pe urma primului război mondial, care plînge din te miri ce. Și e Brana, cea cu casa plină de copii de toate vîrstele, nevasta lui Simha-căruțașul, care de fapt își fin zilele din vînzarea laptelui cușer de la vaca din bătătură. Și e, se înțelege, madam Feiga, care își agonisește tratul din vînzarea borșului de tărîță. Nu e ușor, nu e deloc ușor: de cît borș pot avea trebuința oamenii din această parte a țirgului? Și toruși, o piine tot ar scoate, dacă n-ar fi necazurile cu vecina, care și ea are borș de vînzare și care aține calea mușterilor, uneori trăgîndu-i chiar și din pragul ei de văduvă sărmană și fără sprijin de nicăieri în afară de Dumnezeu din cer...

— Bine spui, madam Feiga, Dumnezeu din cer... El e nădejdea și sprijinul văduvei și orfanului — îi dă curaj nevasta lui Leizer-birjar. Așa e scris în cărțile noastre sfinte. Dumnezeu ascultă și împlinește ruga văduvei și a orfanului, a omului cu inima zdrobită. Căci, vezi mata, dragă madam Feiga, în toată lumea asta nesfîrșită nu se află nimic mai înțreg decît o inimă zdrobită...

Cu un colț al șorjului, văduva își șterge lacrimile. Ruhla, cumnata Hanei, plînge și ea molcom. Celelalte femei tac dușe pe gînduri. Mîinile lor nu prea mari dar indeminete, mîini care din zori au dereticat, au găit, au copt, au spălat și prîmenit copiii, au așternut masa, au lustruit sfeșnicele de alamă și au pregătît luminările, mîinile indeminete care nu au stat o clipă, odihnesc acum cuminiți, ca niște păsări în ceasul tainic al înserării.

— Vai de mine, rupe tăcerea dulce aceeași madam Hana, noi stăm la poști și soarele uite unde a ajuns!... Șabatul e la bariera țirgului... E vremea binecuvîntării luminărilor de Șabat...

Cîteva clipe și binecuvîntate lumini prind a pîlpi în toate casele. E constelația Șabatului, calea de lumină ce vestește ivirea doritului oaspete.

Unul cite unul s-au întors și bărbășii. Fiecare de la munca sa, de la rostul său de o săptămîină. În drum spre casă a intrat la Danscher-frizerul și acum miroase a săpun de ras și a antiseptic iefin. Capul familiei se spală la rezezeală pînă la jumătate în lighean, apoi își pune haine de sîrbătoare și se îndreaptă spre sinagogă. Nu, nu sînt prea mulți la număr enoriașii acestui sfînt lăcaș. Sînt bărbășii de vîrstă și meserii diferite, evrei de toate zilele, pe care viața și împrejurările i-au plasat în această mahala îndepărtată a țirgului. Nici sinagoga nu e la drept vorbind, cine știe ce clădire falnică. Abia se deosebește de celelalte căsuțe. Dar lor li se pare falnică, semeață, învăluită în sfințenie. Enoriașii acestui modest falnic lăcaș... Șase zile își vede fiecare de rostul său, trînd din greu pentru bucăciua de piine, pentru chirie, și pentru taxa școlară, abia are timp să schimbe o vorbă-două cu vecinul, în afară de Bună dimineața și Bună seara. Și totuși se cunosc bine între ei, într-un fel existența unuia pare replica sau chiar copia celeilalte. Copiii cresc și se joacă împreună, nevestele se ajută între ele cu cîte un pahar de zahăr sau de ulei sau uneori cu un pol pînă o da Dumnezeu și bărbatul va aduce iar un ban acasă... Viața de oameni mărunți, cu copii, necazuri multe și bucurii puține... Un crîmpei din viața țirgului de acum cinci-șase decenii...

Ultimul Kadiș, ultimele versete. Nu, nu are cine știe ce voce cantorul de la altar. De fapt nici nu e cantor în înșelesul deplin al cuvîntului, ci și el unul dintre enoriași. Un glas de toate zilele, atîta doar că acum răsună mai plin, mai catifelat. Glas ce vestește Șabatul, adică pacea, tîhna, sîrbătoarea.

Ultimul Kadiș. Rugăciunea s-a terminat. În grupuri mici, de cîte 2—3 înși, oamenii o iau spre casă. Pășesc negrăbiți, schimbînd cîte o vorbă, și în mersul, vorba în întreg felul lor de a fi e o liniște și o împăcare ce-i învăluie ca un veșmînt sîrbătoresc. Rînd pe rînd se despart în pragul casei cu un Gut Șabes adresat vecinilor. Apoi bărbatul pășeste pragul casei sale, însoțit de cei doi îngeri nevăzuți care împărtășesc cu el bucuria interiorului tîhnit, de mesei puse, a luminărilor ce ard pașnic în sfeșnicele de alamă frecate bine cu Sidol.

Masa de vineri seara, prima dintre cele trei mese de Șabat. Masă? Desigur, masă dar parcă și încă altceva în plus. Ceva inefabil, nespuse de greu de redat în cuvînt. Ca și gustul bucatelor, bucate de oameni mărunți, fără dare de mină, dar căror sfințenia Șabatului și rîvna plină de dragoste a gospodinei le-a dăruit acea savoare unică, pe care o vei căuta zadărnice chiar și la ospetele capetelor încoronate. Căci, vorba naivului cîntec popular, vineri seara fiecare credincios e rege. Iar casa lui, un regat al păcii și al împăcării: cu sine, cu lumea, cu părintele ceresc.

VICTOR RUSU

În numele memoriei
lui Brunea-Fox

Doamna Lisette Daniel-Brunea, văduva lui F. Brunea-Fox, a adresat următoarea scrisoare Eminenței Sale d. Șef rabbin dr. Moses Rosen:

Eminența Voastră,

Azi, două săptămîni după plecarea definitivă dintre noi a iubitului meu — și neuitatului meu Brunea — gîndurile mele recunoscătoare se opresc asupra Dvs cu aceeași nealterată recunoștință și respectuoasă admirație. Prezența Dvs. la ceremonia înmormîntării, cuvintele dv. de o neasemuită elevație spirituală și de o înaltă filozofie asupra vieții și morții, au fost pentru mine sprijinul moral fără de care m-aș fi prăbușit definitiv. Ați fost, pentru mine, acea Prezență, fără de care o durere ca a mea n-ar fi putut fi suportată. Țin să vă spun acest lucru. Brunea v-a iubit și v-a admirat ca pe nimeni altul. Ați știut să fiți pentru el însăși esența iudaismului și a omeniei. Dacă v-ar fi putut auzi, ar fi plîns cu aceeași emoție cu care am plîns eu. Niciodată nu voi putea exprima cu destulă fervoare grațitudinea mea pentru tot ceea ce ați făcut pentru el cît timp a fost în viață și apoi, cînd el ne-a părăsit. Gîndurile și sentimentele mele de dragoste vă vor însoți întotdeauna și în rugăciunile mele persoana Eminenței Voastre va fi totdeauna prezentă în mintea și sufletul meu.

Dea Dumnezeu să vă țină sănătos și să fiți mai departe păstorul neasemuit și unic care ați știut fi. Îngăduiți-mi să vă exprim încă odată mulțumirile mele recunoscătoare.

Decesul
unui erudit
talmudist

Rabinul Haim David Regensberg, unul din cei mai erudiți talmudiști, a încetat din viață la Ierusalim, la vîrsta de 84 de ani. Născut în Polonia, a studiat la cunoscutele ieșive din Rodin, Slobotka și Lomza. După primul război mondial, a urmat cursurile Universității din Giessen. În 1922 s-a stabilit în S.U.A., devenind unul din conducătorii colegiului ebraic din Chicago. Sub îndrumarea sa, au obținut diploma peste 1000 de rabini. După ce a predat mai bine de 50 de ani în S.U.A., s-a stabilit la Ierusalim, unde a continuat să țină cursuri pînă în preajma încetării sale din viață.

În orașul nord american Milwaukee au avut loc funeraliile lui Irving Rhodes, unul din fondatorii ziarului „Wisconsin Jewish Chronicle”. Rhodes a înființat acest ziar și l-a condus timp de peste 50 de ani. În 1973 a cedat publicația Federației societăților evreiești din Milwaukee. Rhodes a fost și fondator al Federației presei evreiești din S.U.A. și Canada. El a încetat din viață la vîrsta de 76 de ani.

DECESE

În perioada 21 iunie — 10 iulie 1977, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați:

Sura Rosenberg (94 ani) str. Lucaci 73; Betti Schwefelberg (82) Dr. Burghel 9; Miriam Sufrin (72) Izvor 34; Haim Berar (66) Spitalul central neurologie; Jeni Daniel (74) Theodor Speranța 27; Nicolae Simon (69) 13 Decembrie 33; Mendel Goldenberg (82) Biserica Alexe 13; Isidor Fridman (69) Calea Grivitei 228; Ieti Hoffman (71) Intr. Griviței 22; Leiba Căruțeru (72) Academiei 35—37; Beatrice Kramer (72) Valeriu Braniste 56 B 1; Rebecca Segal (85) Moșilor 134; Penchas Rosenberg (90) Cămin-spital Episcop Radu. Iancu Grünberg (74) Maria Roseti 36.

Comunitatea evreilor (u) din București deplinește înțetarea din viață a

Dr. GEORGE RENTHAL

care a sprijinit mulți ani acțiunile medicale în ajutorul săraclor comunității noastre.

A decedat la New York, la 30 iunie 1977.

Fie-i amintirea binecuvîntată.

La 20 iulie a.c. se implinesc doi ani de cînd sora noastră

CLARA MAYER

născută Yahr (Rădăuți) ne-a părăsit pentru totdeauna.

Un gînd pios în memoria ei.

Cu nemărginită durere pe tot restul vieții Bica, soție, Kossier Eva și Wolf Hilda, fiice, Reni și Iuri, iubiiți lui nepoți, Erica soră, Benjamin și Hugo, gineri, anunță că la 5 iunie 1977 în orașul Rădăuți a fost răpus de o moarte fulgerătoare scumpul și neuitatul lor

MEHLER ANTSCHEL

Sufflet nobil, exemplu de hărnicie, cinste și bunătate. A lăsat un gol imens în inimile noastre îndurerate.

Comunitatea evreilor (M) din Piatra Neamț, anunță cu durere încetarea din viață, a celui ce a fost

LUPU WEIMBERG

fost secretar-contabil al comunității noastre.

Familiei indoliate, sincere condoleanțe.

În veci neconsolată, Dora Bergher, soție, anunță cu durere că la 9 iunie a.c. a fost înmormîntat la cimitirul Giurgiu soțul ei

ERICH VALTER BERGHER

decedat în urma unei grele suferințe, la 7 iunie 1977.

Memoria sa va fi veșnic în gîndul și inima mea precum și a celor ce l-au cunoscut și apreciat pentru cultura și sufletul său nobil.

Cu sufletele îndurerate, soția, Berta, fiul mama, fratele și familia din țară și Israel anunță încetarea din viață a scumpului lor

NAFTALI TIBERIU

născut la Blaj
Înmormîntarea a avut loc la 9 iunie 1977, la Baia Mare.
Amintirea lui va rămîne veșnică în inimile noastre.

Comunitatea evreilor (M) din Sighișoara anunță cu regret încetarea din viață a lui

JACOB LERNER

secretarul comunității. Decedat la 28 iunie 1977.

Familiei indoliate — sincere condoleanțe.

Vizita unui grup de turiști din S. U. A.

În zilele de 1—3 iulie a.c. obștea noastră a primit vizita unui grup de 39 turiști din S.U.A., alcătuit din tineri lideri ai organizațiilor evreiești de peste ocean. Excursia a fost organizată sub auspiciile lui American Jewish Appeal, fiind menită a înlesni cunoașterea nemijlocită a realităților victiei evreiești contemporane.

Oaspeții au luat parte la ceremonia de Kabbalat Șabat și la serviciul divin de schimbă dimineața, la Templul coral. Conducerea Comunității evreilor (M) din București a oferit un Kiduș. În acest

cadru și în atmosfera destinată de Șabat, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen s-a întreținut cu oaspeții asupra victiei și realizărilor obștei, subliniind că ele au fost și sînt posibile datorită climatului de deplină libertate religioasă din România socialistă.

Insoțiți de conducătorii comunității, turiștii americani au vizitat câteva așezăminte ale obștei. Seara au luat parte la un concert de muzică evreiască susținut în cinstea lor de către formația „Menora”.

Comoara lui Lev Bercovici

Om bun era Lev Bercovici, undă punea mîna, punea și Dumnezeu mila. Parc-ă văd cum în fiecare vineri seara se așeza cu întreaga familie în fața lumînărilor aprinse. Stăteau ceasuri întregi cu fețele strădate în lacrimi, vorbeau cu cei demult plecați în altă lume, îi chemau, le cereau ajutor, povestindu-le necazurile din câmpăna acelor ani de restriște.

Era greu, dar cînd avea Lev Bercovici în prăvălioara lui, aveam și noi cei cu casa și cu masa în drum, prizoniți de horticșii.

Era greu, dar era atîta credință în acel cuib, unde români și evrei lucram împreună, încît de multe ori uitam chiar de primejdia potopului ridicat de zăstăc împotriva Europei.

Toate au fost bune pînă într-o noapte. Era prin toamna lui '42. Jandarmii cu pene de cocoș au bătut la ușa domnului Bercovici, domnul a deschis zicînd cu politețe:

„Bună seara, ce poftiți?”. Dr. pt răspuns a fost lovitura unui baston de cauciu peste față. Bercovici își acoperi fața învâscută în sînge cu amîndouă mîinile. Un jandarm îl lovi cu piciorul în burtă, domnul se cumpănă în față, îngenunchînd de durere pe prag, strîgînd cu glas sfîșietor:

„Copiii mei! Să nu aveți nimic cu copiii mei! Ei n-au nici o vină! Loviți numai în mine, dar, pentru fiecare plată va fi și o răsplată, domnule Nyarady!”, se adresă Bercovici, notarului hortist care își făcea loc printre jandarmi spre ușa. Notarul îl prinse de piept, ridicîndu-l în sus, îl scuipea în față apoi îi împinse trupul ce se prăvăli în mijlocul casei. Plîngeau copiii, plîngea doamna, plîngeam și noi, înghemuiți într-un colț al camerei. Au fost spintecate toate saltelele, pernele, plapumele, apoi aruncate în curte. Apoi domnul Bercovici cu întreaga-i familie a fost urcat într-o mașină neagră, pe care erau desenate cruci strimbe și a fost dus unde nimeni n-a știut și nu știe nici astăzi.

Toată bruma strînsă într-o viață de Lev Bercovici a fost dusă de domnul Nyarady la el acasă, spunînd lumii că o va trimite pe front armatei hortiste.

Eu m-am întors aici la acest bordei de pămînt, l-am reparat și de-atunci trăiesc în el. Am uitat să spun, la vreo lună de zile, după arestarea lui Lev Bercovici, într-o noapte, m-am trezit cu bătăi în geam. Afară ploua cu găleata, m-am ridicat din pat, aprinzînd opașul l-am apropiat de fereastră, n-am văzut nimic, dar am auzit un glas:

„Deschide! Om bun!”. Am deschis. În bordei a intrat un om cu un sac în spate zicîndu-mi:

„Sînt din partea domnului Bercovici, ascunde acest sac, domnul te va răsplăti cînd se va întoarce”. Am luat sacul și l-am urcat în pod, iar cînd m-am întors străinul dispăruse în negura nopții.

Au trecut de atunci ani, primăveri și toamne, unele după altele dar nimeni n-a mai venit după sac.

După război, la cîțiva ani, m-a împins curiozitatea să desfac sacul. Era plin de cărți. L-am legat la loc, acolo e și acum în pod.

M-am urcat cu baba Rafila din satul Dobiște, județul Mureș, în pod, să-mi arate comoara lui Lev Bercovici. Șoarecii și anii n-au iertat-o, mai erau întregi șapte volume, pe care le-am luat subțioară.

La plecare, baba Rafila m-a condus pînă la poartă, dîndu-mi în grijă să nu pierd cărțile... Sînt ale lui Lev Bercovici. Spre apus, amurgul înroșise norii duși de vînt spre alte meleaguri, iar din tei înserarea scutura mireasma parfumată a primăverii.

BOIERU D. HODĂCEANU

N. R. Autorul acestei relatări din anii tragici cînd asupra nordului Transilvaniei se abătuse stăpînirea vremelnică și crudă a fascismului hortist este un cititor devotat al revistei noastre. D-sa locuiește în comuna Hodoc, județul Mureș.

Curier

Scrisoare din Chile

Din Santiago de Chile am primit de la cititorul nostru Jorge Tachauer S. o scrisoare din care reproducem.

„Tîn să vă mulțumesc mult pentru revistă, pe care sper s-o primesc și în continuare. Puteți fi mîndru de înaltul ei nivel, care o face înțersantă nu numai pentru evrei, grație erudiției și cunoștințelor redactorilor și colaboratorilor ei.

Din rubrica „Știri” mi-a venit ideea de a scrie citorva comunități evreiești îndepărtate, cum sînt acelea din Gibraltar,

(Urmare din pag. 1-a)

cire umană rezidă în respectarea și îndeplinirea Legii morale. Profeții au încercat să-i convingă pe contemporanii lor că nenorocirile care se abat asupra oamenilor nu constituie a fatalitate venită din senin, rezultatul unui capriciu inexplicabil, fără nici o legătură cu faptele anterioare ale celor loviți. Profeții au impus credința că pedeapsa este urmarea unei judecări celeste a faptelor celor de pe pămînt și este hotărâtă de Judecătorul suprem, care este drept și, totodată, milostiv.

În acest fel, prin cuvintele și viziunile sale profetul străjuiește Legea, pentru ca înțelesul ei măreț să nu fie deformat sau micșorat. Profetul se află mereu la hotarul dintre divinitate și oameni, asigurînd legătura dintre Dumnezeu și credincioși, dar el este totodată un om printre ai săi. Ceea ce îl deosebește este numai clarviziunea și curajul nelimitat puse în apărarea adevărului și binelui obștesc. Menirea lui este să ridice pe ai săi spre culmile spirituale ale Legii. El este un permanent *memento* viu, amintind oamenilor care este datoria lor. De aceea, se spune, profetul este trimis de Dumnezeu dis-de-dimineață: ziua omului trebuie să înceapă sub semnul adevărului. Rolul profetului este să sfătuiască, să avertizeze, să îndrume, să îndrepte poporul, să fie oriînd alături de el și, mai ales, să-i însuflească speranță, mai cu seamă în vremuri de restriște.

Cartea profetului Iermiahu povestește despre evenimentele care au precedat robia babiloniană. Fărădelegile poporului au stîrnit minia lui Dumnezeu. Căci poporul ales a renegat credința în divinitatea unică, nu mai respecta poruncile primite de strămoși în deșertul Sinai, ci se închina unor idoli făcuți de mîna omului, nesocotînd astfel întreaga tradiție iudaică. Prin aceste fapte s-a făcut vinovat de încălcarea legii morale și, astfel, de decădere spirituală. A nega legămîntul sinaitic echivalează cu a anula toată evoluția omului — atît de spinoasă — de ridicare spre ceea ce este superior, de dezvoltare spirituală și de înaltă morală.

Închinarea la idoli înseamnă, de fapt, negarea datoriei înalte ale omului, care nu are voie să fie robul trupului și pasiunilor și nu are voie să caute numai plăcerea și satisfacțiile imediate. Prin

Suferință și speranță

morală pe care a dezvoltat-o, iudaismul se străduiește să creeze oameni drepti. Dar nu întotdeauna s-a putut realiza acest scop. Profetul are menirea să amintească adevărurile eterne, să apere valoarea adîncă a iudaismului în fața fastuoșității, ușurătății și spectaculosului idolatru, să apere esența în fața aparenței.

Îndeplinindu-și neabătut chemarea, Iermiahu reamintește de neumărate ori că minia și pedeapsa divină pot fi evitate fiindcă Dumnezeu e bun și oferă cu dărnicie vreme pentru pocăință: „Întorcede-te, necredinciosule Israel, și nu voi mai vărsa asupra voastră minia mea, căci eu sînt milostiv și minia mea nu durează în veci”. (III, 12).

Între prima amenințare a sentinței și executarea ei a trecut un timp îndelungat. În acest interval Iermiahu continuă să spună cuvîntul Domnului și înfruntă neîncrederea și ostilitatea celor cărora li se adresa. Aceștia își urmau căile rele și îl tratau pe profetul adevărului și al justiției divine, pe cel care le dorea îndreptarea și viața, drept profet mincinos. Prevestirile sale teribile au găsit urechi surde, răul se întindea cu fiecare zi, de aceea bicul miniei divine a lovit în cele din urmă.

„Eu sînt omul care a văzut durerea adîncă sub varga miniei Domnului”. (Plîngeri, III, 1). Profetul este participant și martor îndurerat la cele întîmplătoare. Flîntă și sufletul lui sînt lovite mai crunt decît ale oamenilor de rînd căci el a știut totul, dinainte, dar nu a fost în stare să împiedice răul care a atras după sine pedeapsa.

Da, Iermiahu a știut totul de la început. Dar durerea sa este atît de mare încît în fața tragediei primului cuvînt este unul de groază, de înfiorare, de uimire disperată: *cum oare* s-a petrecut ceea ce s-a petrecut?

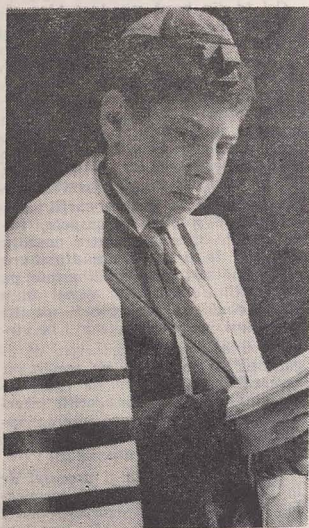
Înconjurat de tenebrele durerii și nefericirii, profetul e atît de pătruns de tragedia, umilinta și ruina poporului și orășului sfînt încît propria lui suferință devine o parte a durerii g-nerale.

În fața ruinelor orașului sfînt Iermiahu scrie poemele sale de disperare și speranță. Primele patru elegii sînt alcătuite sub forma unui acrostih: fiecare verset începe cu o literă a alfabetului, astfel încît cele 22 de versete ale unui capitol redau în ordine, prin inițialele lor, înțregul alfabet. Există un sens profund aici: toate literele alfabetului deplîng nenorocirea. Plîng literele prin care, după cum spune Kabala, Dumnezeu a creat lumea, plîng literele care au adus poporului adunat la poalele muntelui Sinai legile divine. Iar în capitolul al treilea, unde Iermiahu vorbește despre minia divină, fiecare literă constituie începutul a trei versete; de trei ori a plîns fiecare literă în fața păcatului și decăderii oamenilor...

Dar dacă deznădejdea este nota dominantă a Plîngerilor lui Iermiahu, mesajul lor nu se reduce la atît. Mai sfioasă sau mai îndrăzneată, apare aria speranței care spune că, deși pedeapsa este mare, nu e totul pierdut. Dimpotrivă: după marea suferință va urma marea bucurie.

Glasul speranței nu este o vană liniștitoare, nu este o zadarnică înșurire de vorbe consolatoare. Dreptul de a spera trebuie întemeiat, în viziunea profetului, pe respectarea alianței cu Dumnezeu, pe întoarcerea lui Israel la credința adevărată și la legile dăruite pe muntele Sinai.

AU DEVENIT BAR MIȚVA

Saul Moscovici
Birlad

Sorin Theodor Teich
București

ANTINAZISM

În perioada 1939—1945. Hollywood-ul a produs peste 200 de filme antinaziste. O parte a acestora a fost confiscată în țările pe care hitleriștii le-au ocupat vremelnic. După război s-au găsit cîteva copii păstrate în arhive. Recent, în citeva mari orașe din R.F.G., s-a organizat un festival cinematografic la care au fost prezentate filmele respective. „Hollywood și naziștii” — cum se intitulează festivalul — a scris revista „Stern” din Hamburg, constituie o prezentare de documente istorice cu incontestabile calități cinematografice.

LICITAȚIE

La celebra sală de licitații Sotheby din Londra a fost prezentată o colecție de cărți ebraice rare. Cele mai multe sînt ediții tipărite în secolele XVI și XVII. Colecția provine din bibliotecii particulare. Printre volumele prezentate se menționează un comentariu catolic în ebraică al Pentateucului, datînd din secolul XV, o ediție rară a „Codului ritual” și un „Ghid pentru rătăciți” de Maimonide.

Lista include cărți de istorie referitoare la obștile evreiești din Italia, Germania, Austria, Turcia, precum și din unele țări ale Europei răsăritene și ale Orientului.

STATUTUL EVREILOR ÎN IMPERIUL ROMAN

„Iudaea capta”, după o monedă bătută de Titu în anul 70 e.n.

Despre viața iudeilor în imperiul roman avem numeroase atestări scrise ca și un număr important de izvoare monumentale, epigrafice și numismatice din epoca respectivă. În zilele noastre, există pe această temă o vastă literatură istorică în care se remarcă în mod deosebit lucrarea istoricului *Jean Juster* intitulată „Les Juifs dans l'Empire Romain” (Paris 1914, 2 vol., 874 p.). Cu toate progresele obținute în acest domeniu al istoriei în ultimii 60 de ani, această lucrare își păstrează și azi actualitatea, constituind un model clasic al genului.

Iudeii de care ne ocupăm erau răspândiți în întreg imperiul în perioada dominației romane și romano-bizantine și formau o parte integrantă a societății romane. Ei au reușit să-și mențină specificitatea națională și religioasă în conglomeratul multinațional al imperiului datorită în bună parte unui sistem de norme de viață proprii decurgând din Biblie și Talmud, recunoscute și consfințite juridic de statul roman. În cadrul acestui statut, formind un sistem complicat de privilegii și derogări de la instituțiile Romei, s-a putut asigura păstrarea și transmiterea către generațiile viitoare a religiei monoiste iudaice și a tezaurului culturii iudaismului antic. Originea acestor privilegii o găsim abt antîquo în alianța iudeo-romană din epoca lui Simon Macabeul, dar marea majoritate a privilegiilor au fost concesionate iudeilor în secolul I î.e.n. de *Caius Iulius Cesar* și constituie o adevărată Magna Charta a libertăților lor. Continuând aceiași politică față de iudei, împăratul *Octavian Augustus* și *Tiberiu* au confirmat privilegiile cezariene ale acestora, dar *Caligula*, fără a le desființa, le-a anihilat prin introducerea cultului imperial. *Claudius* și *Nero* au reinvoit privilegiile iudeilor. În edictul său, împăratul *Claudius* scrie: „Dau bucuros urmare cererilor regelui *Agrippa* și fratelui său, regele *Irod*, persoane cărora le port cea mai înaltă stimă, de a acorda iudeilor de la un capăt la celălalt al imperiului aceleași drepturi și privilegii pe care le-am acordat, mai bine zis redat, iudeilor din *Alexandria*... pentru că îi consider vrednici de a se bucura de aceste drepturi și privilegii... Am hotărât de aceea să le îngădui iudeilor din tot cuprinsul împărăției mele să-și păstreze străvechile datine... fără nici o piedică din partea oricui ar fi.” Împărații *Vespasian* și *Titus*, deși au distrus statul iudeu, nu au adus atingere privilegiilor iudeilor din restul imperiului. *Domițian* i-a considerat sacrilegi față de pretinsa divinitate a persoanei sale și le-a îngrădit privilegiile, dar *Nerva* i-a protejat. La fel și *Traian* le-a fost binevoitor până la un moment dat. *Hadrian* a încălcat cu brutalitate privilegiile lor însă ulterior alți împărați ca *Alexandru Sever*, *Antonin Piu*, *Iulian Apostatul* și în continuare majoritatea succesorilor lor pînă la *Constantin cel Mare* le-au reconfirmat vechile privilegii. Împăratul *Constantin* și urmașii săi au persecutat iudaismul din motive de ordin teologic. În această ultimă perioadă statutul iudeilor era îngrădit pentru ambele imperii de *Codul Theodosian* (397 e.n.) și apoi de *Codul Justinian* (529 e.n.).

Privite în esența lor, privilegiile iudeilor se reduceau la „permisiunea de a trăi după legea lor”, la fel ca ceilalți locuitori ai imperiului. Dar în timp ce pentru aceștia din urmă datorită politeismului lor, ajungea o simplă toleranță pasivă, în cazul iudeilor, reglementarea expresă se impunea, căci obiceiurile și religia lor erau diferite de obiceiurile și religia romană *Filon Alexandrinul*, referindu-se la acest specific al iudeilor care îi deosebește de alte neamuri, scrie că aceștia se lasă mai degrabă a fi uciși decît să permită a se aduce o atingere vreunui din obiceiurile lor.

Statutul populației iudaice cuprindea drepturi, libertăți și toleranță, din care unele esențiale pentru păstrarea ființei lor naționale și a religiei. Cele mai importante privesc organizarea centrală și locală, precum și exercițiul cultului. Trebuie amintit că tot *Cesar* este acela care a pus bazele acestor privilegii atunci cînd a acordat regelui *Hircan II* titlul de etnarh al iudeilor de pretutindeni.

Mai tîrziu, în secolul II e.n., pentru a împiedica orice tentativă de reconstituire a statului iudeu, romanii au recunoscut iudeilor un șef sui generis fără putere teritorială: *patriarhul* (*Nassi*). Acesta nu era rege ci simplu demnitar numit de împărat, care se bucura de privilegiul fiscal de a percepe de la toți iudeii din imperiu un impozit numit *aurum coronarium*. Cu toate acestea, importanța patriarhului pentru iudaism era mare ca factor de unificare spirituală a marelui comunități a poporului iudeu. Pe baza unui obicei respectat de romani, patriarhul din Iudeea era ales din familia lui *Hillel* și după stingerea acestei familii, instituția a fost desființată.

Patriarhul își îndeplinea atribuțiile în comunități prin intermediul unor trimiși speciali (*Seliah*), care în afara sarcinii fiscale de perceptori ai lui *aurum coronarium* aveau sarcina de maximă importanță a menținerii unității spirituale a iudaismului. Acești *seliah* controlau activitatea comunităților și felul cum se învăța Tora, aplanau incidentele, țineau predici în sinagogi etc. În subordinea patriarhului din Iudeea erau și așa numiții „micii patriarhi”, (exarhi, primați etc.) a căror competență era limitată la o provincie sau oraș.

Un alt organism central al iudaismului acelei perioade a fost *Sanhedrinul* (*Sinedrion*, *Beith din*) corp colectiv cu atribuții legislative și judiciare compus din 70 membri care funcționa pe lângă monarh sau patriarh și avea în fruntea sa un *Roș Sanhedrin*. Instituția a existat pînă la cedarea Ierusalimului, după care s-a constituit un alt corp colectiv dar care era diferit de primul prin aceea că nu mai avea aceleași atribuții ci era o academie compusă din erudiți biblici. Existența acestuia din urmă este atestată de scrierile rabinice pînă în secolul X.

Referitor la organizarea locală a iudaismului din imperiu, observăm că în toate localitățile unde trăiau iudei, aceștia erau uniți în comunități constituite în baza privilegiului de asociere acordat de statul roman. O serie de denumiri pe care le aflăm în corespondența oficială a imperiului și în scrierile rabinice (*Politis*, *Sinodos*, *Corpus*, *Universitas*, *Kneseth*, *Keihila* etc.), desemnează comunitățile iudaice, dar cea mai frecvent citată este aceea de „sinagogă”. Termenul este ambiguu căci pe deoparte sinagoga este numai centrul spiritual al comunității, iar pe de altă parte, pentru că în scrierile creștine cuvîntul „sinagoga” este folosit ca sinonim al iudaismului, după cum cuvîntul „biserică” este folosit ca sinonim al creștinismului.

La fel ca în zilele noastre, comunitatea nu era un simplu colegiu religios, ci un corp cu funcții multiple în viața de fiecare zi. Avea un patrimoniu propriu și o casă comună alimentată din contribuții, din ale cărei venituri se întrețineau cultul, se acoperea fondul de beneficii pentru coreligionarii săraci, se plăteau cheltuielile pentru școală și ospiciu, azil, se întrețineau cimitirele proprii. Organele comunității erau: 1. Adunarea generală a credincioșilor (*Congregatio fidelium*, *convetus*, *Keihila*); 2. Sfatul bătrînilor (*gerusia*, *seniores*, *zekemen*); 3. Șeful comunității (*Arhonte*, *Roș Keihila*).

În ce privește protecția cultului mozaic, imperiul roman, în perioada precreștină, i-a acordat un regim privilegiat, dar nu puține ori privilegiul s-a transformat în contrariul său, devenind un privilegiu odiosum. Iată un exemplu: după cea de a doua distrugere a templului din anul 70 e.n., *Vespasian*, după obiceiul roman, s-a găsit în situația de a trebui să introducă pe Dumnezeuul iudeilor în Pantheonul roman, dar cum aceștia nu acceptau să recunoască idoli romani, a recurs la un subterfugiu. A păstrat nealterat privilegiul acordat iudeilor privitor la exercițiul cultului lor și a rezolvat bănește subordonarea față de *Iupiter Capitolinum* făcîndu-i tributari al templului acestuia prin instituirea impozitului infamant denumit *fiscus iudaicus*.

Cu toate acestea, romanii s-au arătat plini de menajamente față de cultul mozaic. Legea romană garanta iudeilor

dreptul de a se întruni în case de rugăcini pentru serviciul divin și le permitea păstrarea Săbătuții și a sărbătorilor. În ziua a șaptea, iudeii nu puteau fi citați în justiție, nu li se putea cere plata unei sume, militarii iudei erau scutiți de serviciu, iar dacă se făcea o împărțire gratuită de grîu în această zi, iudeii erau prorogați pentru altă dată.

Deși la datarea actelor civile erau obligați să utilizeze calendarul oficial roman, pentru uzul cultului le era îngăduit să se slujească de calendarul ebraic. Din această îngăduință a decurs mai tîrziu o consecință de mare importanță specială și anume că au reușit să impună lumii cea de a patra poruncă a decalogului privind săptămîna iudaică de șapte zile cu o zi de repaos la sfîrșit.

Dintre celelalte privilegii fundamentale acordate iudeilor, enumerăm sancționarea sururilor Torei, circumcizia și respectarea legilor alimentare proprii. Surlurii Torei, sfinte pentru iudei, erau considerate ca obiecte sacre și de legea romană. Circumcizia permisă inițial, a fost interzisă de împăratul *Hadrian*, dar evreii s-au revoltat și *Antonin Piu* a revenit asupra măsurii. Cît privește legile alimentare proprii, li s-a îngăduit să aibă piețe și magazine în care erau respectate regulile *Kașrutului*.

Cu toate că în diaspora iudeii au adoptat limbile popoarelor în mijlocul cărora au trăit, iar în actele civile erau obligați să folosească limba latină sau greacă, le era permisă folosirea limbii ebraice ca limbă liturgică. Aceasta nu înseamnă că ebraica ar fi fost proscrisă în imperiu. Dimpotrivă, în Iudeea, locuitorii vorbeau ebraica și arameica, iar în lumea elenistică și în partea răsăriteană a imperiului — după unele opinii — foloseau un dialect iudeo-grec, format dintr-un vocabular grec și ebraic cu sintaxă ebraică, un fel de „idiș anticîhității”, care în decursul secolelor a dispărut. Cert este însă că în operele scrise, religioase și literare, ebraica și arameica erau de uz curent. Astfel, *Mişna* și alte lucrări rabinice erau scrise în ebraică, *Pavel* din *Tars* s-a adresat iudeilor în epistolele sale tot în ebraică dar alți autori, ca *Josephus* și-au scris lucrările în limba arameică.

Ca o concluzie la cele arătate pînă aici, menționăm că iudeii din imperiul roman sînt o verigă din lanțul milenar al poporului evreu. Prin ei s-a păstrat legătura dintre iudaismul biblic și cel modern. Fără ei nu ar fi existat nici iudaismul actual, așa cum fără civilizația greco-romană nu ar fi putut exista nici civilizația actuală.

MICHEL ȘORAR

Cînd justiția dormitează...

(Urmare din pag. 1-a)

cincisprezec luni, abia jumătate dintre ei s-au perindat prin fața completului. Artificiile procedurale, jonglerii și duelerile de paragrafe, obstrucțiile și contestațiile utilizate în cascada de către avocații acuzaților, ca și replicile lente cinstanței, au dus la presupunerea că cea mai apropiată dată posibilă pentru pronunțarea sentinței o constituie sfîrșitul lui 1978. Unul dintre reprezentanții apărării, desigur în cunoștință de cauză, a ținut să facize cu sumbru umor, drept un termen mai cert, anul 1980...

În fond, metodele de tergiversare șochează mai puțin prin ingeniozitatea lor pretins judiciară, cît prin faptul că sînt construite pe eludarea celei mai dramatice evidențe, pe tentativa de a răsturna — cum afirmă cotidianul „Süddeutsche Zeitung” — raportul asupritori-asupriți și de a asigura ascendența ucigașilor asupra celor uciși. Ce poate servi mai prompt o asemenea operație — pe care un alt ziar, „Vorwärts”, o caracterizează drept un „joc macabru” — decît reluarea mistificării antisemite? Experiența în materie nu s-a volatilizat, există așî ai ei în rîndul avocaților, ca cel mai activ remarcîndu-se *Hermann Stolting II*, fost procuror sub regimul hitlerist.

După un prim atac împotriva președintelui instanței însuși — pe care, pentru a-l intimidă, l-a învînit de parțialitate — apărarea și-a propus să obțină scoaterea din sală a expertului convocat de curte, dr. *Wolfgang Scheffler*, un cunoscut istoric și politolog. Cu ce argumente? Mai întîi privind ascendența lui: o bunică a sa ar fi fost evreică. Apoi, în legătură cu studiile și relațiile profesionale: conducătorul științific al tezei sale de

„PE URMELE

UNEI PREIUDECĂȚI

„Pe urmele unei prejudecăți” — se numește cartea sociologului *György Szarasz*. Lucrarea este, în fapt, o istorie a comunităților evreiești din Ungaria. Autorul scoate în evidență absurditatea propagandei antisemite.

Interesul pentru tema tratată este dovedit de tirajul ridicat — 60 000 de exemplare — care s-a și epuizat. Dealtfel, în ultima vreme au mai apărut în Ungaria în tiraje de masă lucrări de combatere a rasismului și șovinismului. Printre acestea se numără și „Documentele anchetei” de *Sandor Istvan*, care se ocupă de „Procesul de la Tiszaeslar” (1882) și urmările sale nefaste. Se știe că atunci a fost inscenat un proces de omor ritual care a declanșat un pogrom. Autorul citează, printre altele, pe cunoscutul poet ungar *Ady Endre* care, demascînd nocivitatea antisemitismului avertiza că „această prostie a cavalerilor” distrugerii, rămasă ale evului mediu va îmbrobodi întreaga țară” dacă nu se vor lua din timp măsuri de combatere.

doctor ar fi fost evreu, iar printre colaboratorii săi apropiați s-ar fi aflat învâțați evrei. În fine d-rul *Scheffler* este autorul lucrării „Persecutarea evreilor din cel de-al treilea Reich, 1933—1945”... În realitate, expertul nu are evrei printre înaintașii săi, dar, ca om de știință, și ca om pur și simplu, s-a aplecat cu respect și durere asupra tragediei evreiești. Deajuns pentru a cădea sub focurile unor jurîști verșaji în subterfugii și simulacre, în stare să transforme victimele și apărătorii lor în acuzați, în timp ce verificabilii acuzați se amuză ori căscă de plictiseală...

Cei 14 din boxă știu însă bine că nu au voie să-și piardă răbdarea. Pentru a le întreține tonusul moral a intervenit cunoscuta publicație fascistă „Deutsche National — und Soldaten-Zeitung”, pentru care *Maidanekul* — ca și celelalte cimpuri ale holocaustului — nu a reprezentat decît un adăpost de refacere și reeducare, iar „soluția finală” un plan de largă genozitate... Ziarele aduc în incinta curții din *Düsseldorf* și vești proaspete, încercate de speranțe pentru acuzați. Comisia de grațiere din *Hamburg* a început să-i pună în libertate pe criminalii de război junși la o vîrstă cînd „nu mai pot fi socotiți periculoși pentru societate”; în virtutea unui straniu „principiu al egalității” li se aplică un tratament rezervat criminalilor de rînd. Ce s-a ales, oare, din convențiile internaționale care statuează imprescribilitatea crimelor de război și a crimelor împotriva umanității?

Înrebarea privește și procesul de la *Düsseldorf*, cufundat în toropeală. Mai mult decît acuzații, însuși spiritul justiției pare să somnozeze acolo. Mai e nevoie să amintim că somnul raționat naște monștri?

STIRI

ידיעות

MUZEU

La Eisenstadt, situat la aproximativ 40 de kilometri distanță de Viena, se va deschide un muzeu evreiesc. Documente privind istoria comunităților evreiești din Austria au fost selecționate din arhivele de provincie. Ele, împreună cu o colecție de obiecte de cult, constituie fondul de bază al muzeului situat pe locul unde a fost ghetoul. Inaugurarea muzeului este prevăzută pentru primăvara anului viitor.

PROCES

La Kiel se va judeca procesul foștilor comandanți S.S. Ernst Ehlers și Kurt Asche, acuzați de crime de război comise în Belgia. În acest proces este implicat și fostul ofițer S.S. Konstantin Canaris, rudă cu fostul șef al serviciilor de informații al armatei naziste, executat de Hitler. Konstantin Canaris este învinuit că a colaborat cu Ehlers, fostul șef al Gestapoului pentru Belgia și Franța de nord la deportarea a 20 000 de evrei, care au fost exterminați în lagărele morții.

CARTE

„Evreii în Alsacia“, acesta este titlul volumului apărut recent în colecția Franco-Iudaică a editurii Privat-Toulouse. Viața religioasă și familială, indeletnicirile, educația, vestimentația și alimentația, tot ce ține de modul de viață al acestei comunități pe parcursul a aproape zece secole este studiat, analizat și prezentat cititorilor într-o formă atractivă.

CATALOG

Prima parte a proiectului de catalogare și clasificare a cărților în limba idiș aflate în colecțiile YWO și în Biblioteca Congresului S.U.A. s-a încheiat. Cele mai multe din volumele cercetate nu fuseseră încă recenzate, nu existau fișe nici inventare, astfel încât s-au impus lucrări pe mai multe planuri. Acum s-a trecut la înregistrarea lucrărilor catalogate. Se speră că pînă la sfîrșitul anului să se poată realiza un catalog complet al cărților idiș aflate în Statele Unite și Canada.

COMUNITATE

Comunitatea din insula Majorca și-a ales recent noul comitet de conducere. Deși restrînsă din punct de vedere numeric — doar cîteva zeci de familii — obștea de aici are un centru comunitar cuprinzînd sinagogă, club și restaurant ritual. Centrul este frecventat datorită aflului de turiști. Cu prilejul recenteii adunări generale s-au pus bazele secțiilor de îngrijire a sănătății și de înhumare. (Majorca sau Mallorca, este cea mai mare din insulele ce formează arhipelagul Baleare, situat în vestul Mediteranei).

ANIVERSARE

Sub patronajul orașului a avut loc la Bonn ceremonia de aniversare a 30 de ani de la reconstituirea comunității evreiești din capitala R.F.G. Au participat și reprezentanți ai altor culte, care au adresat cuvînte de salut obștii evreiești. Ceremonia a avut loc în frumoasa sinagogă inaugurată în 1959.

LINGVISTICA

Recent a apărut în Israel o lucrare privind formarea cuvintelor noi în limba ebraică. Autorul a pornit de la analizarea vocabularului tinerilor născuți în țară și care frecventează institutele superioare de învățămînt. După părerea sa, în mecanismul îmbogățirii limbii clasice ebraice se remarcă o anumită influență europeană.

ANUAR

American Jewish Year Book 1977 a apărut anul acesta pentru a 77-a oară. Partea esențială o reprezintă, ca de obicei, capitolul consacrat datelor demografice, informațiilor privind comunitățile din Diaspora. Volumul 77 se referă la perioada semestrul II 1975—semestrul I 1976.

EXPOZIȚII

Cu prilejul împlinirii a 800 de ani de la apariția lucrării *Mișne Tora* s-a organizat la Biblioteca colegiului evreiesc din Londra o expoziție de manuscrite și ediții rare ale lucrărilor lui Maimonide.

Tot la Londra, în holul cunoscutului săli de concerte Ro-

yal Festival Hall, a fost prezentată expoziția „Biblia în lumea muzicală“. Expoziția s-a bucurat de mare interes nu numai în lumea artelor. Cuvîntul de inaugurare a fost rostit de Iehudi Menuhin. Celebrul violonist a subliniat influența Bibliei asupra operei unora din cei mai mari compozitori, menționînd Psalmodiile lui Bach, „Creația“ lui Haydn, „Șlomo“ al lui Bloch, „Regele David“ al lui Honegger. Multe opere muzicale au fost inspirate de Cartea Cărților, a spus Menuhin. Ministerul englez al artelor, care a luat parte la inaugurare, și-a exprimat satisfacția pentru prezentarea acestei expoziții.

STRADA

Municipalitatea orașului Tel Aviv a hotărît să dea unei străzi numele lui Zygmunt Turkov, cunoscutul artist al teatrului idiș. Acesta și-a început cariera artistică în perioada imediat următoare primului război mondial și a fost unul din fruntașii renumitului ansamblu din Vilna. El s-a stabilit în Israel în anul 1952 și a creat acolo teatrul în limba ebraică *Zuta*. Turkov a încetat din viață în 1972, la vîrsta de 73 de ani.

ORT

Potrivit unei înțelegeri între conducerea organizației ORT și cea a YWO se lucrează în prezent la pregătirea unui index al documentelor privitoare la activitatea ORT aflate în arhivele Institutului de studii iudaice. După aprecierile cercetătorilor, acestea însumează peste 37 000 de file, iar colecția de fotografii cuprinde peste 2 000 de exemplare. Toate acestea se referă la activitatea școlilor profesionale patronate de ORT. Se speră să se atragă atenția celor în măsură să completeze lucrarea, deoarece la YWO se găsesc documente doar pentru perioada de la 1923 încoace. Or, după cum se știe, ORT va împlini în curînd 100 de ani de existență.

INAUGURARE

La Buenos Aires s-a pus piatra fundamentală a clădirii în care va funcționa Institutul superior de studii religioase „Rabi Mordehai Gerzenstein“. Această ieșiva va cuprinde și un internat pentru studenții din alte țări latino-americane care vor frecventa institutul. Rabinul Menahem Irimiahu Cohen a recitat psalmi și a elogiat memoria defunctului păstor sufletesc al cărui nume s-a dat edificiului.

SUCCES

Editura Odeon din Praga a publicat în traducere cehă o nouă ediție a lucrării lui Lion Feuchtwanger „Evreica din Toledo“. Tirajul de 22 000 de exemplare s-a epuizat rapid și editura a anunțat punerea sub tipar a unei noi ediții.

OMAGIU

În prezența a numeroase personalități originare din țările latino-americane, a avut loc la Modiin, în Israel, plantarea unor arbori în cinstea lui Elias Eroussi și a soției sale, originari din Uruguay. Cu acest prilej s-a relevat că cel omagiat, care a împlinit recent vîrsta de 80 de ani, a fost unul din fruntașii vieții evreiești din America Latină. Timp de decenii, a condus comunitatea sefardă din Uruguay și a făcut parte din conducerea Comitetului evreiesc latino-american.

ISTORIE

O premieră editorială cu un caracter deosebit a avut loc de curînd la Worms, în R.F.G. Primarul orașului a invitat la o masă rotundă personalități ale vieții culturale din localitate și din alte orașe spre a prezenta și comenta cartea lui Leon Poliakow „Istoria antisemitismului“, apărută în traducere germană. Lucrarea profesorului de la universitatea Sorbona a apărut în 1955 în editura Calman-Levy din Paris. Între timp a fost tradusă în engleză, italiană, spaniolă. Este prima oară cînd volumul apare într-o ediție germană. La dezbateri a luat parte și autorul. Interesul pentru subiectul tratat este oglîndit și de faptul că două posturi de televiziune, șase de radio și numeroase ziare au prezentat dări de seamă cuprinzătoare asupra dezbaterii de la Worms.

Tot în R.F.G., în editura Herder din Freiburg, a apărut volumul intitulat „Dumnezeu a vorbit lui Abraham“. Volumul este consacrat istoriei și credinței poporului Bibliei, anunț editura. S-au folosit atît textele biblice cit și lucrările istorice ale lui Josephus Flavius, precum și alte surse.

CERC

În orașul Dublin, capitala Irlandei, s-a constituit un cerc cultural idiș. Prima festivitate publică, desfășurată într-una din principalele săli de conferințe ale orașului, a atras un numeros public. Șef-rabinul Irlandei, dr. Isaac Cohen, a rostit cuvîntul inaugural, exprimîndu-și satisfacția pentru interesul pe care obștea îl arată față de literatura idiș.

SIDUR

Sinagoga congregației reformate din Londra a patronat editarea și publicarea unei noi ediții a cărții de rugăciuni zilnice și de Șabat. Rabinul dr. Ionathan Margonet, conducător al departamentului de studii ebraice de la colegiul Leo Beck și rabinul londonez Lionel Blue au lucrat timp de opt ani la elaborarea acestei noi ediții a Sidurului care cuprinde peste 600 de pagini.

CARTE

„Pușca cea veche“ este titlul unui roman recent apărut în Franța. Autorul, Robert Enrico, imaginează războiul unui locuitor din localitatea Oradour în care S.S.-iștii au masacrat, în 1942, cîteva sute de locuitori, în majoritate femei și copii. Înarmat cu o bară de fier și cu o pușcă veche care a aparținut bunicului său, eroul romanului execută unul cite unul pe călăii purtători ai zvonului care au organizat masacrul.

Din păcate, ficțiunea nu se suprapune realității — remarca o publicație pariziană. Generalul S.S. Lammerding, comandantul diviziei „Das Reich“ cea care a săvîrșit masacrul de la Oradour, a murit în 1971, în patul său, ca un cetățean pașnic oarecare.

DEMOGRAFIE

Conform unor date publicate în Buletinul JTA, în Cehoslovacia locuiesc în prezent 6 000 de evrei. Înainte de cel de-al doilea război mondial, în această țară se aflau peste 360 000 evrei.

CONCURS

Un concurs muzical internațional avînd ca temă „Holocaustul și renașterea“ a fost anunțat recent de către administrația Fondului Hecht de pe lângă universitatea din Haifa. Se propune o compoziție pentru orchestră, cor și soliști. Concursul este deschis compozitorilor din orice țară și este dotat cu premii.

ANIVERSARE

Anul acest se împlinesc 75 de ani de la înființarea organizației religioase Mizrahi. Personalități rabinice de seamă au făcut parte din conducerea acestei organizații. Cu prilejul festivităților aniversare se vor tipări și cîteva lucrări privind istoria și activitatea organizației.

MĂRTURII

În kibucul *Lohamei Hage-taot* (Luptătorii ghetoului) din Israel a fost prezentată o expoziție de fotografii consacrată ghetoului din Lodz. Aceste fotografii au fost realizate de Henryk Ross și Mendel Grossman. Cei doi au fost fotografi oficiali ai administrației ghetoului, fiind autorizați de nazisti. Dar în afara fotografiilor așa zise oficiale, ei au reușit să scoată mii de fotografii clandestine privind atrocitățile comise de conducătorii ghetoului. De exemplu, din podul unei case înalte, sau dintr-un siloz din apropiere de gară, expunîndu-și viața, fotografi au luat scene prezentînd deportările spre lagărele de concentrare.

בנתיבי חסירות איוביצאראדווין

לכף זכות

(סוף מגילתו העבר)

האדם אסור לשכוח את פנימיותו. את החלק האלקי שבנו, ועליו לזכור תמיד, בחינת ש-ותי, בבחינת זכור ולא תשכח, כי הקליפה החיצונית לא בא אלא בשביל שכל חיצונו היצר ינטו בה ולא יעצו בפנימיותו.

בזה מסבירה איוביצאראדווין כמה וכמה מעשים ומאורעות בהיסטוריה של עם ישראל החל מבניו של יעקב אבינו, המרגלים, פחם בן אלעזר הכהן עד דוד המלך ושלמה המלך החכם מכל אדם, היו דברים שעשו על ידם, שנראים למראית עין כשוללונות — ובעיני ד' הוראה ללבב כל איה בהם משום און ביעקב או עמל בישראל.

זה הדרך לזכות את ישראל מכל הטא ועוון, על יסוד אהבת ישראל, כל ישראל ללא הבחנה כל שהיא. לקרב כל ישראל, ועל ידי אהבה זו וקירוב זה לקרב אותו לאבינו שבשמים, כמובן, לקרב ולא להתקרב.

גושה זו מקרבת את הגאולה. שכן אם אין אנו רואים און ביעקב ועמל בישראל — אין טלוק טכניה מישראל, כי „עמו אנכי בצרה“, נאמר „הצדקה“ היינו: בכשיונו של הליד, או חלל, כאשר לא עלה בידם להגביר פני-מורתם על הצינוניות.

שובו כמה דברים אמורים: אם אין האדם מטייל על עצמו את יצר הרע מלצון, לעשות רצון יוצרו ולא רצון יצרו, או אז וכותו לבנו לפני הקב"ה בטענה, שלא הוא, האדם, בחל לו ה"ציוניות" ולא הוא השליט אותם על הנשמה השגורה היא. אולם אם האדם יודף אחרי יצרו, רוצה בחבתו, ונענה לו בחון רצון, מבלי למשכו לבית החדרש כדי להכניעו בחורה ובמציות, פותחין לו שערי טומאה — ויעשה מה שלבו חפץ. לא כל המערים כנגד יצרו ובא לטהר, סמיעין אותו מן השמים להנצל כנגולה זה, מיצר הרע הבא להכשילו.

ש. ז. שרגאי

הברכה נאמרת בשעה שבעל הנס עולה ל תורה (ברוך... הגומל להימים טובות, שגמלנו כל טוב).

יהרות על רגל אחת

ברכה שיש לברכה על הלחם לפני האכילה (ברוך אהה ה' אלקינו מך העולם המוציא לחם בן הארץ).

ברכה המוזון ארבע ברכות הנאמרות בתום הסעודה.

ברכה הנרות הדלקת נרות שבת כשצרים וחמש דקות לפני שקיעת החמה, וכן הדלקת נרות בליל החג. והזו אחת המצוות שאשה בישראל מצווה עליהן.

ברכה שהחיינו ברכה שמברך אדם מישראל על החגים (ב' רוד אהה ה' מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה), וכן בשעת מאורע הגיגי החורג כן הרגי; ובשעת אכילת פרי חדש ה- מתחדש משנה לשנה.

ברכה הנאמרת כאשר אדם שומע בשורה ידוע על סוטה של מישהו.

ברכה שאין לברך אותה, כגון על מצוה שלא נעשה.

ברכה הדייח שמברך אדם על כל מה שגם על יציעל מסמנת מות, או בשבוע מנטיעה ארוכה.

ברכה הדדייה שמברך אדם על כל מה שגם על יציעל מסמנת מות, או בשבוע מנטיעה ארוכה.

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוויה ז"ל

ליקט ועיבר הרב יצחק מאיר מארילוס

דורש לפרקים

„שמעיה אומר, אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות“ (אבות פרק א—י). השוהה במסכת בבא מציעא (דף ל—א) שנה רב יוסף „והזהר חת אהאם את החקים את התורות והודעת להם“ (סמות יח—כ) זה בית חיימה (רש"י) ללמד להם להתפרנס בו (ירושלמי קידושין פרק א) אמנה רבי יצמאל וזכרת בחיים (דברים ל—ט) זה אומנות, במסכת קידושין (דף כט) חייב האב בכנו ללמדו אומנות (ברכות מג—ג) ואמר מר זוטרא אמר רב, מה דכתיב (קהלת ג—א) „את הכל עשה יפה בעתו“ מלמד שכל אחד ואחד יפן לו הקדוש ברוך הוא אומנתו בנינו, במסכת ברכות (דף ח) אמר רבי חייא משניה דעולא „גדול ה-נהנה מיגיעו יותר מירא שמים, דאילו בירא שמים כתיב (תהילים קיב—א) אשרי איש ירא את השם ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב (תהי-לם קח—ב) יגיע כפך כי האלל אשר יד טוב לו, אשורך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא, ולגבי ירא שמים לא כתיב ביה וטוב

לך, במסכת בבא בת"א (דף ק' ק') לעולם ישיכר אדם עצמו לעבודה שהיא וזה היינו ולא יצטרך לבריות, כמו שאמר לו רב רב כהנא פטור נבלה בשוק וקבל שכר ולא האמר אדם גדול אני ואינו לשי כבודי (רש"י כלומר, הי-שטיגנא בשכר בשוק לעין כל ואין כאן חילול השם כלל ולא קרינו בו „ולשנאך אהבומו“ (שלי—ח—לד) ודרשינו במסכת שבת (דף קטז) בתלמיד חכם שנמאך רבב על בגדיו, אבל לעשות מלאכה להתפרנס אין כאן גנאי (ולו בכל פעם אפשר ליהויר נעת מלאכתו מרבב), במסכת גיטין (דף סו) רבי יוסף עסק ברחיט ורב ששת לשאת קרות ומשאות ר-עוררו גם אחריים לעשות כן, באמם ביה מלאכה שמחמת את בעליה רב יוסף סומא היה (במסכת פסחים ק"א—ב) מדברי על הסי-בות הטבעיות הגורמות עיוורון שהן כנראה פרי נסיונו הפרטי המר בקשר לעיוורון, היה אומר: מראש הייתי אומר מי שיאמר לי הלכה כרבי יהודה שסומא פטור כן הנצות געשה יום טוב לחבנו, שהרי אני מצווה (ינן שהיה וגו) ואני עושה מקיים (קידושין דף לא) גם רב ששת היה סומא, מפורש במסכת ברכות (דף נח—א) ועוד בררבה פסוקות בש"ס מרבה לדבר שבב המלאכה, אי אפשר לאסוף אותם בעתו כן קצרה היריעה מהכיל ומסביר סבי בספרו „יד יוסף“ שהוצאתי לאור, אף על פי שאמרן לחכמינו ז"ל במסכת קידושין (דף ע—א) כיון שנתננו אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה (רש"י, שגנאי הוא ושפלות לדור, שכפופים לו: שאין לו מי שיעשה מלאכתו, ויבשלות ערוך השן משפט סימן ה' סעף ד', מסייע כדי ש' א יתבזה ב-פניהם ומה שפובא במסכת קידושין (דף ע—א) שרב נהמן בעצמו עסיק ועבד מעקה לגנו ושאל אותו רב יהודה, הא לא רב שמואל אמר כיון שנתננו אדם פרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה, ורב נהמן השיב לו, כי אין זו מלאכה סתם רק מלאכה חשובה ולפי שיטת ומסקנת הפוסקים בכל מצוה, מצווה בו ית' מבשלוהו. מנא אהיה סימן ר"ן ובסימן תלב ט"ס ה', ובחן יעקב סימן תלב') וזה כוונת המשנה, אהוב את המלאכה, אף שיש לך משרת ר-בנות, אך אין לך אמצעים חומריים, אז שגא (הסתלק ממשורתך) זעוק במלאכה בכדי לפרנס אלו התלויין בד (הוליון דף פד—ז), „לעולם יאלץ אדם וישתה פחות כמה שיש לו וילקבש ויתכסה במה שיש לו ויכבד אשתו ובניו ויהי מה שיש לו שהן תלויין בו והוא תלוי במי שאמר וזהו העולם.“

(בעץ יוסף) כדכתיב במשלי (כא—כט) העו איש רשע בפניו. על כן נקרא עו פנים.

אלקט מאמרי חז"ל שמתיאמים לדברי התנא במשנה זו ואלו הם:

במסכת תענית (דף ז—ב), „אין הגשמים יצאו עד שיהיו שבעים יום, „אדם שיש לו עוון לטוף נכשל בעבירה, רב נחמן אמר, בידוע שנכשל בעבירה, „כל אדם שיש לו עוון פנים מותר לקרותו רשע, רב נחמן בר יצחק אמר, מותר לשנאותו.“

במסכת שבת (דף קט—א) אמר רב יצחק לא הרבה ירושלים אלא בשביל שישו קטן לגדלו; שכונה עשר קללות קלל ישעיה הנביא את ישראל ולא נקשרה דעתו על שאמר להם ויחכו הנער בוקר והקלה בנכנד; שנינו, אמר רבי שמעון החסיד בטע מאות ושבעים וארבע ד-רות שקומטו (רש"י, שהעביר הקדוש ברוך הוא קודם מית תורה ולא בראת) עמד הקדוש ברוך הוא ושחלן לכל דור ודור והן הן עני פנים שבדור; לא הרבה ירושלים אלא בשביל שלא היה להם בושת ביום.

במסכת ברכות (דף ט—ב) אחר התפילה אמר יהי רצון שתצילנו מעו פנים ומעונות פנים ודש פנים לגן עדן. כל העושה עבירה ומתבייש בה מוחלן לו על כל עונותיו.

במסכת יבמות (דף ע"ט—א) שלשה סימנים יש באומה זו: רחמיים, ביינים וגומלי חסדים.

במסכת סנהדרין (דף קד—ב) מפני מה לא מנו את אחו (כ"ו) שאין להם חלק לעולם הבא) מפני שהיה לו בושת פנים.

בסוף מסכת סוטה, בעקבות המשנה (צעדי המשיה ש"א מחק, החופשה תרבה, בערים ילבינו זקנים, גדולים יעמדו מפני הקטנים, בן מבא אל ב, חן קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי אבי אנשי ביתו, מי הדור כפני הכלב, רבן לא יתבייש בביתו, ועל מי יד לשחוק להשעין אלא על אביו שבשמים, והקע המוסרי ש- במשנה זו יש לסיכור בהקדם המקרא (בראשית כ—כח) ויאמר יצחק את עשו כי ציד בריהו ובמבט הראשון אינו להבין כי על ידי מיד דאילה יחבב יצחק אביו את עשו הרשע.

רש"י בשם המדרש נראה שעמד על זה ורוצה להרץ על פי המדרש, כי כוונה אחרת מוגלמת במלה זו של ציד, היינו שרימא אותו בטלות כאלה, שנדרמה לו ליצחק כי הוא איש ישר הולך לפי דרכי התורה, אלא בספר „אור שלמה“ פרק ד' נקשה, וכי יעלה על דעת שיהיה בכוחו וערמינותו של עשו לרמות את אביו עד שלא יכיר ברשותו. ומתוך כי באמת אך ידע יצחק אבינו את עשו והכיר במעשיהו, אך היה חשוב אצלו, שאל איך מעשרין? כי ולביש עצמו בלבושי טרה זו מצוות השם ויצחק בראותו כל זאת מצא בו בשבו מדה טובה זו כי לוגש טהרה הגם שאיננה אתו, על כל פנים מכיר כי זה היא האמת ובה מתמא ומתייר.

ובספר חזון ישעיה מהרב מאוריה בניית הכנסת „בית גרשון“ מפרש באופן תאים ו-משלב פירוש במשנה זו, דהנה מי שיש לו בן מבוש שיצא לתרבות לו וכשמוכחים אותו משיב בעיות, זו רצונו והצפו ליש כזה אין תקווה להשיבו, (מלילי כ—ט) כל בגיה לא ישובין (רש"י, אחר שבאבקו במינות אינם ש-בים) אולם אם מסתיר מעשיו הועים ומתבייש בבני תב יות, אחרת ידובב בו כי יש תקווה להשיבו, על כן יצחק אבינו בראותו כי עשו מראת עצמו לירא וחרד, אהב וקרב אותו בתקווה כדי להעמירו על האמת, ובהו יתבאר המלך, עו פנים ואינו מסתיר נעשיו ועובר על התורה בלי בושה, דרכו מוכן לגיהנם, אולם ובוש גם הוא עובר אבל נצנעה זה יש לקוות להשיבו וישג הנון עדין.

בעולם החסידי מספיק שבאו החסידים לרבי מאיר פסרמישלן ואמרנו ראו בו בשלמה יעקב, אין תוכו כבור אינו איש רציני, ומה שהוא מתנהג בחסידות איננו אלא להתפאר ולהתהיר. השיב הרבי: שמונה מה שמאיר אומר (כך היה דרכו לכתוב עצמו בשין) גם לצבע יש לו מחיר (וזאת אמרת שגם לצבוע יש להשוה) ו-י מצאתם איש שנתון צבע בחינם...?

מהרב מאוריה ר' ישעיה יונגרין